

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Lucie Albrechtová

Psychologické profilování pachatele

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc.

Katedra: trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 23. 1. 2009

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

Diplomová práce vychází z právního stavu dosaženého k 1. 1. 2009.

V Praze, dne .....

Podpis diplomantky .....

Adresa: Moskevská 35/372

101 00 Praha 10 – Vršovice

OBSAH

OBSAH	<i>I</i>
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	<i>II</i>
ČÁST I. ÚVOD	<i>1</i>
ČÁST II. PSYCHOLOGICKÉ PROFILOVÁNÍ A JEHO CHARAKTERISTIKA <i>3</i>	
2.1. Pojem profilování	<i>3</i>
2.2. Profilování jako postup pro vyšetřování	<i>4</i>
2.3. Psychologický profil pachatele	<i>15</i>
2.4. Delikty vhodné pro profilování	<i>21</i>
2.5. Indikace pro použití psychologického profilování, možnosti jeho využití	<i>27</i>
ČÁST III. TYPOLOGIE PACHATELŮ VYBRANÝCH TYPŮ DELIKTŮ	<i>35</i>
3.1. Význam typologií	<i>35</i>
3.2. Typologie pachatelů sexuálních vražd	<i>35</i>
3.3. Typologie pachatelů znásilnění	<i>40</i>
3.4. Typologie pachatelů sexuálního zneužívání	<i>45</i>
ČÁST IV. SPECIFIKA A SOUČASNÝ STAV PSYCHOLOGICKÉHO PROFILOVÁNÍ U NÁS A V ZAHRANIČÍ	<i>51</i>
4.1. Specifika a současný stav psychologického profilování v Německu	<i>51</i>
4.2. Specifika a současný stav psychologického profilování v Anglii	<i>54</i>
4.3. Současný stav a možnosti psychologického profilování v ČR	<i>57</i>
ČÁST V. ZÁVĚR	<i>60</i>
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	<i>63</i>
PŘÍLOHY	<i>65</i>
Seznam tabulek	<i>65</i>
Tabulka č. 1. Průběh analýzy činu; schéma podle modelu FBI	<i>66</i>
Tabulka č. 2. Klasifikace vražd podle počtu obětí, míst a událostí	<i>66</i>
Tabulka č. 3. Mind Maps	<i>67</i>
Tabulka č. 4. Moderační tabulka	<i>67</i>
Příloha č. 1 - Charakteristika průběhu činu	<i>68</i>
Příloha č. 2 - Charakteristika místa a průběhu činu	<i>68</i>
Příloha č. 1 - Charakteristika osobnosti a životního stylu I	<i>68</i>
Příloha č. 2 - Charakteristika osobnosti a životního stylu II	<i>68</i>
SUMMARY	<i>69</i>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

BKA	<i>Budeskriminalamt</i>
BSU	<i>Behavioural Science Unit</i>
ČR	Česká republika
DNA	deoxyribonukleová kyselina
EU	Evropská unie
EVUBAG	<i>European ViCLAS Users and Behavioural Analysts Group</i>
FBI	<i>Federal Bureau of Investigation</i>
KKF	<i>Kriminalistisch-Kriminologische Fallanalyse</i>
KSV	Katedra sociálních věd
OFA	<i>Operative Fallanalyse</i>
SRN	Spolková republika Německo
t.ř.	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění
USA	Spojené státy americké
ViCAP	<i>Violent Criminal Apprehension Programme</i>
ViCLAS	<i>Violent Crime Linkage Analysis System</i>

I. ÚVOD

Obsahem práce je problematika psychologického profilování pachatele, jež je novodobou metodou vyšetřování závažných trestných činů. Ve své práci nabídnu ucelený, byť stručný, výklad jejích základních poznatků a postupů.

Psychologické profilování pachatele je dosud obestřeno jakýmsi zdáním tajemna, k čemuž přispívá i jeho zkreslená medializace. Vzhledem k tomu považuji za vhodné pojednat o skutečných metodách tvorby psychologického profilu, vyložit základní východiska tohoto postupu a objasnit význam pojmů pro psychologické profilování klíčových.

Ve svých výkladech se zaměřím především na psychologické profilování neznámého pachatele na základě analýzy scény deliktu (psychologické profilování v užším slova smyslu), ale zmíním i další možné formy psychologického profilování a způsoby jeho využití.

Důležitým bodem, na nějž zaměřím svou pozornost, je vymezení deliktů vhodných pro aplikaci psychologického profilování a možných způsobů jeho využití v praxi.

Ve své práci neaspíruji na uvedení vyčerpávajícího výčtu metod, teorií a postupů používaných při tvorbě psychologického profilu, vzhledem k jejich značnému množství by to v rozsahu diplomové práce zřejmě ani nebylo možné. Pokusím se však objasnit alespoň základní teoretická východiska a metody, o něž se odborníci-analytici při tvorbě psychologického profilu opírají. Mým cílem je ukázat, že psychologické profilování v současné podobě není pouhým intuitivním postupem, ale opírá se o teoretické i empirické studie a vědecké poznatky.

Závěrem se zaměřím na specifický směr rozvoje psychologického profilování v Anglii a Německu, neboť tyto země nejen jako jedny

z prvních po USA zařadily psychologické profilování mezi nástroje vyšetřování, ale především přispěly k jeho rozvoji vytvořením nových postupů a rozšířením možností jeho využití. Dále se zmíním též o stavu psychologického profilování v ČR a o pravděpodobném dalším směřování kooperace mezi evropskými státy v této oblasti.

Cílem diplomové práce je definovat úlohu, kterou psychologické profilování v rámci vyšetřování hraje, jeho význam a možnosti jako nástroje vyšetřování trestné činnosti.

II. PSYCHOLOGICKÉ PROFILOVÁNÍ A JEHO CHARAKTERISTIKA

2.1. Pojem profilování

Pro pojem psychologické profilování pachatele (*Täterprofilierung, Psychological Profiling*) neexistuje jedna univerzální definice. Podle Čírtkové se jedná o „*systematické vyhodnocení všech dostupných informací o případu, které jsou použity k podrobné psychologické rekonstrukci chování pachatele. Z rozboru chování se pak podle určitých interpretačních pravidel s využitím určitých teorií a modelů vytváří pravděpodobný portrét – profil – pachatele.*“¹

Psychologické profilování je pojem relativně neostře ohraničený. Jádrou oblasti tohoto pojmu je původně jediná oblast psychologického profilování, a to profilování neznámého pachatele trestného činu (typicky vraždy či sexuálně motivovaného činu) na základě analýzy scény deliktu. Toto považuji za *psychologické profilování v užším slova smyslu*. Možné použití postupu spočívajícího ve vyvození vlastností určité osoby na základě analýzy jejích vnějších projevů je ovšem samozřejmě mnohem širší. Pod pojem *psychologické profilování v širším slova smyslu* tak spadá především profilování pachatele na základě analýzy jeho slovního projevu za pomoci psycholingvistiky, posuzování vážnosti hrozby učiněné neznámým pachatelem či hrozby usmrcení rukojmích v situaci, kdy pachatel je znám. Psychologické profilování může směřovat též k vypracování strategie, jež by měla vést k doznání již zadrženého pachatele nebo k vytvoření vhodného postupu práce s médii, který by mohl vést k dopadení pachatele (tzv. proaktivní strategie).

---

¹ ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 374.

Někteří autoři² používají pro jednotlivé oblasti psychologického profilování samostatné termíny. *Criminal Profiling* tak může tvořit zastřešovací pojem pro následující pojmy – *Crime Scene Profiling*, *Psychological Profiling*, *Offender Profiling*, a též pro pojem *Geographical Profiling*. Ve spojitosti s psychologickým profilováním se lze setkat i s mnoha jinými výrazy, vzhledem k dosud značně nejednotné terminologii.

Psychologické profilování je tedy velmi obecně řečeno postup, jehož cílem je pomocí analýzy pachatelova chování dospět k závěrům o jeho osobnosti, sestavit jeho psychologický profil.

2.2. Profilování jako postup pro vyšetřování

V oblasti tvorby psychologického profilu dosud neexistuje jednotná metodika nebo jediná závazná teorie a je postupováno eklekticky. Odborník-analytik používá při své práci kromě specifických vědomostí též poznatky z kriminalistiky, kriminologie, sociologie, psychologie, psychiatrie a sexuologie, opírá se různé teoretické modely a typologie pachatelů. Významnou pomocnou roli hrají i databáze empirických údajů typu ViCLAS, ViCAP a samozřejmě i zkušenosti a intuice samotného analytika. Základem, z něhož odborník analytik při tvorbě psychologického profilu vychází, je především důkladně provedená analýza případu (Fallanalyse). Pojmy analýza případu a psychologické profilování pachatele jsou velice úzce spjaty a bývá obtížné stanovit jasné rozhraní mezi nimi. Nejedná se ovšem o synonyma a platí, že analýza případu je základem pro sestavení psychologického profilu pachatele. Ne ve všech

---

² Viz MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In Information und Recht. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 139.

případech však musí vypracování analýzy případu vyústit v sestavení profilu, případová analýza je užitečným nástrojem vyšetřování i sama o sobě.

Hoffmann, Musolff uvádějí tři základní pilíře tvorby psychologického profilu a analýzy případu:³

1. Znalost pozadí (*Hintergrundwissen*) – pod tímto pojmem se ukrývá znalost kulturního kontextu činu, charakterových znaků a životopisu oběti případně i pachatele a také osobní zkušenosti analytika získané z dřívějších případů. Osobní zkušenosti mohou být doplněny a rozšířeny pomocí statisticky utříděného a vyhodnoceného množství již vyřešených případů

2. Teoretické modely – tvoří spojnicí mezi různými jevy a interpretují skutečnosti. Patří sem například psychoanalýza, jejíž velký přínos pro tvorbu psychologického profilu je možné spatřovat např. ve výkladu symbolů.

3. Analytické postupy – tvoří jádro případové analýzy. Jedná se o postup rekonstrukce a analýzy případu. Analýza scény deliktu (*Crime Scene Analysis, Tathergangsanalyse*) jakožto detailní rekonstrukce činu, je nezbytným základem pro tvorbu psychologického profilu. Tam, kde není možné řádně analyzovat scénu deliktu, není možné ani sestavit profil neznámého pachatele. To platí samozřejmě pouze pokud se jedná o profilování v užším slova smyslu. V případě psychologického profilování za použití psycholingvistiky je analýza scény deliktu nahrazena analýzou řečového projevu pachatele a celý postup je tedy modifikován (bližší viz kapitola 2.4).

---

³ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 18.

Postup utváření psychologického profilu je výrazně závislý na typu deliktu, o jehož vyšetřování se jedná. V zásadě je možné jej shrnout do tří základních kroků, které jsou tvořeny třemi otázkami.⁴

První otázka, na níž se odborník-analytik snaží získat odpověď, je otázka „*jak byl čin spáchán?*“ Tento krok zahrnuje analýzu scény deliktu, tedy zjištění informací o průběhu činu, chování pachatele, oběti, a o ostatních okolnostech. Druhá otázka zní „*proč byl čin spáchán?*“ Zde se již ze způsobu spáchání trestného činu vyvozují závěry o pachatelově možné motivaci. Závěrečným krokem je pak vytvoření vlastního psychologického profilu pachatele, tedy zodpovězení otázky „*kdo čin spáchal?*“

Podrobněji postup psychologického profilování na základě analýzy scény deliktu popisuje C. B. Meyer.⁵ První krok označuje za *Profiling Input* neboli **získání vstupních informací pro profilování**. Vstupní informace tvoří především důkazy z místa nebo z míst činu, neboť místo prvního kontaktu pachatele s obětí, místo útoku (primární scéna deliktu), místo činu samotného (sekundární scéna deliktu) a místo nálezu těla nemusí být jedno a totéž.⁶

Fotografie místa činu, případně letecké snímky, pitevní zpráva, ale také informace o oběti, jejím vzhledu, osobnosti, životním stylu a pod. tvoří též součást tohoto prvního kroku. V jeho rámci je vhodné porovnat daný trestný čin s trestnými činy zanesenými v databázi typu ViCLAS s cílem odhalit možné souvislosti a na základě podobnosti uvažovat o zařazení činu do série trestných činů.

---

⁴ ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 378.

⁵ MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In Information und Recht. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 143.

⁶ GILLERNOVÁ, J., BOUKALOVÁ, H., a kol., Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 92.

Druhým krokem je tzv. **rozhodovací proces** (*Entscheidungsprozess*). V rámci tohoto kroku jsou získaná data systematicky analyzována a to z hlediska typu zločinu, možného motivu, míry rizika, které pachatel podstoupil, míry rizika oběti atd.

Motivace pachatele je velice složitý problém, většinou lze při analýze případu dospět k závěru o větším počtu souběžných motivů a někdy si ani pachatel sám nemusí zcela uvědomovat hlavní motiv svého jednání. Následující případ je toho dokladem.⁷

Dvacetiletý muž byl obviněn z trestného činu loupeže, který měl spáchat udeřením dvacetileté ženy do hlavy železnou tyčí s úmyslem zmocnit se jejích peněz. Následně ji již sraženou k zemi škrtil. Pachatel z místa činu utekl, aniž jí cokoliv odcizil. Dívka vypověděla, že po celou dobu činu netušila, co po ní pachatel chce, protože po tašce, která ležela vedle ní ani nesáhl a nic neříkal. Když mu řekla, aby ji tedy znásilnil, pokud chce, ale ať ji neškrtil, pachatel ji pustil a nazval se „čurákem“. Pachatel sám ke své motivaci uvedl, že čin spáchal z důvodů finanční nouze, která byla umocněna jeho zadlužením. Šetřením bylo zjištěno, že již před tímto činem opakovaně sledoval osamělé ženy na noční cestě a tvrzení o dluzích se nepotvrdilo. Znalec se k motivaci pachatele vyjádřil tak, že jeho chování spočívající ve vyhledávání obětí vracejících se od nočního vlaku odpovídá chování sexuálních agresorů či sadistů, avšak sexuální motivace patologické povahy není pachatelem plně uvědomovaná.

Rizikem oběti je myšlena míra pravděpodobnosti, že se právě tato osoba stane obětí trestného činu. Riziko oběti může být buď nízké, střední nebo vysoké.⁸ Posuzuje se např. podle věku, zaměstnání, životního stylu oběti a místa jejího bydliště. Vysoké riziko oběti se např. pojí

⁷ GILLERNOVÁ, J., BOUKALOVÁ, H., a kol., Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 104.

⁸ FÜLLGRABE, U. Psychologische Täterprofile. Kriminalistik, 1993, č. 5, s. 302.

s prostitutkami, ale také se ženami, jejichž pracovní doba je nutí vracet se domů v pozdních nočních hodinách. I některé charakteristiky osobnosti jako např. pasivita, návykové chování (alkoholismus, nealkoholové toxikomanie) či deprese mohou zvýšit riziko oběti.⁹ Riziko oběti neplyne jen z trvalých charakteristik její osobnosti, ale též z aktuálního rozpoložení či z místa a času, v němž se nachází. Byla zformulována hypotéza, že pokud se určitá osoba jednou stane obětí trestného činu, je tím zvýšena pravděpodobnost, že bude postižena trestným činem opětovně. Možným důvodem mohou být obětí vysílané signály slabosti, nízké energie, pasivity, pomalosti, což jsou faktory, které pachatelé často berou v úvahu při volbě vhodné – tedy snadné – oběti.¹⁰

Riziko pachatele vyjadřuje míru rizika, kterou pachatel podstoupil tím, že se rozhodl zaútočit na konkrétní oběť v konkrétním místě a čase. Je zřejmé, že čím vyšší je riziko oběti, tím menší riziko podstupuje pachatel a naopak. Pokud se pachatel rozhodne zaútočit na oběť s nízkým rizikem a ještě za okolností, které zvyšují riziko pro něj (např. rušná ulice ve dne), je tato informace velmi významná pro sestavení psychologického profilu – může poukazovat na vysoké sebevědomí, či vysokou míru excitace pachatele.¹¹

Třetí krok tvoří **rekonstrukce průběhu činu**, v jejímž rámci se analyzuje interakce pachatele a oběti, např. z hlediska prostoru – kde se pachatel k oběti přiblížil, jak ji přemohl, zda ji pak někam převážel – nebo z hlediska času – kolik času potřeboval k usmrcení oběti, k provedení sexuálních či rituálních úkonů na těle, k ukrytí těla. Významná pro tento krok je informace o denní či noční hodině, v níž se čin odehrál, která může

---

⁹ GILLERNOVÁ, J. BOUKALOVÁ, H., a kol., Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 111.

¹⁰ ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 137.

¹¹ FÜLLGRABE, U. Psychologische Täterprofile. Kriminalistik, 1993, č. 5, s. 303.

pomoci získat představu o životním stylu či povolání pachatele. V této fázi již vystupují některé rysy, které mohou přiřadit pachatele spíše k organizovanému či neorganizovanému typu (o této typologii pachatelů podrobněji v kapitole 3.2).

Čtvrtým krokem je samotné **vytvoření profilu**, který by měl obsahovat co možná nejvíce údajů umožňujících identifikovat pachatele, nebo lépe řečeno zúžit okruh možných pachatelů.¹² Ke struktuře psychologického profilu pachatele podrobněji v kapitole 2.3 této práce.

Tímto krokem ovšem práce odborníka-analytika nekončí, následuje krok pátý, **další vyšetřování**. Psychologický profil je v této fázi předán vyšetřovatelům, doplněn o případné doporučení týkající se zatčení. Dochází k získávání dalších informací, které mohou vést k přepracování profilu, nikdy jej nelze chápat jako definitivní.

Šestým krokem je **zatčení pachatele**. Zde je třeba zdůraznit, že profil sám nemá za cíl přímo vyšetřovatele dovést ke konkrétnímu pachateli. Podle studie provedené ve Velké Británii, která analyzovala 184 případů, v nichž bylo použito psychologického profilování, vedl psychologický profil pouze ve 2,7 % případů přímo k identifikaci pachatele. Toto číslo ovšem není tak překvapivě nízké, pokud k němu doplníme údaj, že 90 % policistů v této studii uvedlo, že považuje spolupráci s odborníkem-analytikem za užitečnou a jsou připraveni přizvat jej k řešení případů i v budoucnosti. Důvodem pro to je skutečnost, že spolupráce s profilujícím expertem vyšetřovatelům zprostředkovala nový pohled na věc, pomohla zaměřit vyšetřování správným směrem, poskytla nové informace.¹³ A to je přesně účel, k němuž by psychologické profilování mělo sloužit.

---

¹² MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In Information und Recht. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 144.

¹³ ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 384.

Použití psychologického profilování ani zatčením pachatele nekončí, následovat může ještě krok sedmý, kterým je **pomoc vyšetřovatelům při tvorbě strategie výslechu**. Cílem je získání (samozřejmě dobrovolného) doznání pachatele.

Posledním krokem v postupu profilovacího experta by pak mělo být **vyhodnocení správnosti profilu** v konfrontaci se skutečným pachatelem a odhalení příčin případných omylů.

Velmi podrobně popisují průběh analýzy scény deliktu a postup směřující k sestavení profilu na základě modelu používaného FBI Hoffmann a Musolff.¹⁴ Tabulka č. 1 převzatá z jejich práce zobrazuje tento proces velmi přehledně.

V následujícím výkladu se pokusím objasnit některé pojmy, které jsou v tabulce č. 1 použity, a dále některé také další pojmy klíčové pro provedení analýzy scény deliktu a sestavení psychologického profilu pachatele.

Mezi takové pojmy patří **klasifikace druhu činu**; v tomto případě klasifikace vraždy. FBI pracuje s šesti kategoriemi – jednoduchá, dvojnásobná, trojnásobná vražda, vrah masový, vrah v amoku (*spree killer*, *Amokläufer*) a vrah sériový,¹⁵ přehledně viz tabulka č. 2. Tato klasifikace ovšem není obecně přijímána, je totiž sporné, zda je přesná definice počtu nutných vražd a míst přínosná a není spíše matoucí a svazující.

Pojem **plánovaného či neplánovaného chování pachatele** úzce souvisí s typologií pachatelů vražd vytvořenou FBI, jež rozlišuje pachatele na organizované a neorganizované (blíže viz kapitola 3.2 této práce). Na tomto místě je třeba se ovšem zmínit, že většina činů vykazuje jak prvky plánování, tak i prvky neplánování a odborníci se v současnosti spíše

---

¹⁴ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 162.

¹⁵ Tamtéž, s. 165.

přiklání k popisu jednotlivých elementů činu pomocí těchto kategorií, než k zařazení pachatele samotného.

Velmi významným pojmem pro analýzu scény deliktu je tzv. **inscenování místa činu**, které se v terminologii FBI označuje jako *staging*. Jedná se o situaci, kdy někdo, obvykle pachatel, změnil scénu deliktu tak, aby budila dojem, že k činu došlo z jiného, než ze skutečného motivu. Pachatelé tak činí obvykle ze snahy uniknout odhalení; někdy dochází k inscenaci i ze strany příbuzných, kteří se snaží chránit čest svého blízkého.

Od inscenace se liší tzv. **emocionální náprava** neboli *undoing*. Jde o jakousi snahu pachatele předstírat, že čin se vůbec nestal. Hovoříme o ní např. tehdy, pokud pachatel po spáchání činu oběť uloží do polohy spánku, umyje ji, případně převleče do čistých šatů. Toto jednání je výrazem jakéhosi soucitu pachatele s obětí, lítosti nad činem a naznačuje, že pachatel se s obětí zřejmě znal.

Jakýmsi psychologickým opakem emocionální nápravy je tzv. **depersonalizace oběti**. Jedná se o situaci, kdy pachatel oběť odosobní buď zohyděním obličeje nebo jeho zakrytím. I toto jednání často pramení z faktu, že pachatel oběť znal, ovšem je výrazem silné nenávisti vůči ní.

Dalším projevem nenávisti či zuřivosti pachatele je **přehnané použití násilí** k usmrcení či pokračování útoku proti již mrtvé oběti, tzv. *overkilling*. Důvodem bývá silný afekt či nenávist, touha po odplatě – buď vůči oběti či vůči osobě, již oběť v očích pachatele symbolizuje.

Zcela klíčové pro řádné provedení analýzy scény deliktu a sestavení profilu neznámého pachatele je rozlišování **modu operandi** a **signatury** (*Handschrift*) **pachatele**.¹⁶ Zatímco *modus operandi* je označení pro způsob, kterým pachatel dosahuje cíle, *signatura* je výrazem jeho potřeb,

---

¹⁶ DOUGLAS, J., OLSHAKER, M. Lovec duší. 1. vydání. Frýdek-Místek: ALLPRESS s.r.o., 1997, s. 79.

tužeb a projevuje se právě v jednání, které k dosažení cíle nezbytné není. Zatímco *modus operandi*, jakožto způsob spáchání činu, může pachatel zdokonalovat či měnit, signatura pachatele vyjadřuje jeho osobnost, a proto bude patrná ve všech činech jím spáchaných. Právě signatura je v současnosti používána k odhalení sériových pachatelů a pracují s ní systémy ViCAP a ViCLAS jako se spolehlivým ukazatelem souvislosti mezi jednotlivými činy. Tento koncept byl vytvořen odborníky z FBI a tvoří dnes nutnou součást každé analýzy scény deliktu. Signatura nemusí být na místě činu na první pohled zřejmá, avšak čím více neobvyklých znaků a stop se na místě činu vyskytuje, tím větší je šance, že signatura pachatele bude rozpoznána. Pojem signatura je používán k odkrytí souvislosti mezi více trestnými činy; pokud se zvláštní rukopis pachatele vyskytuje u činu, který není součástí série, hovoříme o tzv. **personifikaci** (*Personifizierung, Personation*).

Příklad toho, jak jedno a totéž jednání může být signaturou ale též *modus operandi*, uvádí Hoffmann, Musolff.¹⁷ V daném případě se signatura a *modus operandi* projevují navenek jako vykonávání kontroly nad obětí jejím znehybněním.

V prvním případě se pachatel po vniknutí do domu zmocnil tam žijícího páru. Přinutil muže lehnout si na zem na břicho a postavil mu na temeno šálek se slovy, že pokud jej uslyší spadnout, zavraždí jeho ženu. Následně ženu odtáhl do vedlejšího pokoje a znásilnil ji.

I ve druhém případě se pachatel vloupal do domu, ovšem přítomná byla pouze žena. Pachatel ji donutil zavolat manželovi a pod záminkou jej přilákat domů. Jakmile muž dorazil, pachatel jej přemohl a připoutal k židli. Následně tohoto muže přinutil sledovat, jak znásilňuje jeho ženu.

---

¹⁷ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 264.

Zatímco v prvním případě bylo znehybnění muže součástí modu operandi, neboť vedlo pouze k co nejefektivnějšímu dosažení cíle, v druhém případě se jednalo o signaturu/personifikaci. Zde bylo spoutání muže nikoliv prostředkem k dosažení cíle, ale výrazem touhy oběť ponížit, tedy projev pachatelovy fantazie o moci a podřízenosti. Závěrem je však nutné poznamenat, že ve většině případů nelze signaturu od modu operandi odlišit takto jednoznačně.

Analýza slabých míst (*Schwachstellenanalyse*) může být součástí postupu směřujícího k sestavení psychologického profilu pachatele, ale může být vytvořena též namísto psychologického profilu v případech, kdy není nutné, nebo vzhledem k nedostatku informací možné, zpracovávat obširnou charakteristiku neznámého pachatele. Pokud postačí zaměřit se v analýze pachatelovy osobnosti pouze na jednotlivé rysy, používáme právě pojem analýza slabých míst.¹⁸ Slabými místy jsou myšleny slabiny v plánování a provedení pachatelova činu. Analýza slabých míst je tedy postup méně komplexní a méně časově náročný než tvorba psychologického profilu.

Psychologické profilování pachatele na základě analýzy činu je postup velice časově, personálně a odborně náročný a je třeba jej provádět systematicky a pečlivě. Přestože v něm významnou úlohu hraje intuice odborníka-analytika a jeho osobní styl práce a zkušenosti, mohou být mu nápomocny některé standardizované metody, jejichž cílem je zajistit přehlednost jeho úvah a zabránit přehlédnutí některých důležitých okolností.

---

¹⁸ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 173.

Jako příklad uvádím metodu tzv. *Mind Maps*.¹⁹ Tato metoda je vhodná především pro nácvik modelových případů a vyniká názorným propojením a zároveň logickým členěním faktů, viz tabulka č. 3. Jedná se o jakési schéma připomínající pavučinu, jejímiž uzlovými body jsou otázky kde?, kdy?, jak?, co?, čím?, proč?, kdo?, od nichž se větví různé odpovědi.

Další pomocnou technikou může být např. **metoda moderační**, neboli **technika metaplánu**,²⁰ která je užitečná především v případech týmové práce. Jedná se vlastně o posuvné tabulky, které je možné libovolně odstraňovat či přeskupovat a doplňovat a tím neustále aktualizovat stav informací o případu podle nejnovějších poznatků. Výhoda této metody spočívá především v její názornosti a v tom, že umožňuje odborníkům-analytikům okamžitě vizualizovat jejich úvahy. Vzhledem k tomu, že tabulky č. 3 a č. 4 zobrazují dané metody na tomtéž ilustračním příkladu, je možné snadno sledovat specifika i podobnosti obou metod. Ukázka metody moderační viz tabulka č. 4.

Psychologické profilování pachatele je postupem, který je jedním z významných nástrojů vyšetřování závažných trestných činů. Odborník-analytik poskytuje vyšetřovatelům odbornou pomoc, ale bylo by mylné se domnívat, že vyšetřování za použití ostatních kriminalistických metod nahrazuje. Bývá přizván tehdy, pokud případ pro jeho složitost tuto metodu vyžaduje a úspěchu může být dosaženo, pouze je-li vyšetřování vedeno důkladně všemi dostupnými metodami, přičemž psychologické profilování je pouze jednou z nich.

---

¹⁹ KROLL, O., SCHWARTZ, U. Die kriminalistische Fallanalyse. Kriminalistik, 2001, č. 2, s. 145.

²⁰ Tamtéž.

2.3. Psychologický profil pachatele

Psychologický profil pachatele (*Täterbild, Täterprofil, Psychological Profile*) je produktem důkladné analýzy případu. Jeho cílem je popsat pachatele co možná nejpodrobněji tak, aby byl odlišitelný od jiných osob, směřuje především k zúžení okruhu podezřelých

V následujícím textu objasním strukturu psychologického profilu pachatele a osvětlím význam jednotlivých v profilu obsažených pojmů. K tomuto výkladu používám způsob výstavby profilu vytvořený německými odborníky z týmu OFA (*Operative Fallanalyse*).²¹

Psychologický profil pachatele by měl v ideálním případě obsahovat tyto údaje o pachateli:

- počet pachatelů činu
- fyzické charakteristiky pachatele (věk, pohlaví, rasa, typ postavy atd.)
- mentální typ pachatele (inteligence, emocionalita, praktické dovednosti, disciplinovanost, kontrolovanost, vědomí rizika, schopnost plánovat, vyrovnat se s kritikou, stresem, komunikační dovednosti, celkový popis pachatelova psychického rozpoložení)
- údaj o vycházení s autoritami
- rodinný stav, partnerské vztahy (sexuální zkušenosti, vztahově-komunikační schopnosti aj.)
- kariéra, vzdělání a zaměstnání (nápadné chování ve škole, dosažené vzdělání, praxe v oboru, postavení v rámci profese)
- předchozí tresty (pravomocné rozsudky i trestní opatření)
- zvyklosti a aktivity ve volném čase (koníčky, sporty)

---

²¹ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 185 a násl.

- chování pachatele před činem (chování bezprostředně před činem i předchozí běžný způsob trávení času, užívání drog a alkoholu, stresové momenty, které činu předcházely)
- chování pachatele po činu (bezprostředně po něm i následující změna běžných vzorců chování)
- mobilita pachatele (disponuje-li řidičským průkazem a vozidlem)
- životní prostor a bydliště pachatele (vzdálenost bydliště od místa činu, charakter okolí pachatelova obydlí, soužití s rodiči, partnerem či zda žije sám, ekologicko-psychologické vlivy na chování pachatele)
- závěr profilu by měl obsahovat doporučení pro další vyšetřování

V následujícím textu podrobněji osvětlím význam jednotlivých údajů a uvedu příklady, jakým způsobem mohou odborníci-analytici ke svým závěrům dospět.

Počet pachatelů

Otázka, zda čin spáchal jeden či více pachatelů je významná v případech, kdy nelze získat výpověď oběti. U sexuálních vražd je problematika počtu pachatelů řešena podrobně.²² Většina pachatelů sexuálně motivovaných vražd páchá své činy sama. Existují ovšem i výjimky. Indicií pro takový závěr může být skutečnost, že na místě činu se vyskytuje velké množství stop svědčících pro organizovanost pachatele a zároveň i stopy poukazující na jasnou dezorganizovanost.

Fyzické charakteristiky pachatele

Základní fyzickou charakteristikou, kterou je možné vyvodit ze způsobu spáchání činu, je věk pachatele. Nejedná se však nutně o jeho věk skutečný, ale o věk odpovídající jeho psychické či sexuální vyspělosti.

---

²² DOUGLAS, J., OLSHAKER, M. Lovec duší. 1. vydání. Frýdek-Místek: ALLPRESS s.r.o., 1997, s. 198 a násl.

Tento údaj odborníci-analytici vyvozují ze způsobu spáchání činu, věku oběti či rozvinutosti sexuálních fantasií.

Pohlaví pachatele lze často vyvodit ze stop na místě činu příp. ze způsobu používání řeči, jsou-li informace o pachateli čerpány pouze ze záznamů jeho verbálního projevu (dopis).

Odborníci-analytici někdy uvádí údaje o celkovém vzhledu či fyzickém poškození pachatele. Usuzují např. ze způsobu navázání kontaktu s obětí na míru sebevědomí pachatele, která, je-li ohodnocena jako nízká, bývá spjata s neatraktivním vzhledem.²³

Mentální typ pachatele

Tato kategorie obsahuje výpovědi o osobnosti pachatele, které se týkají většinou vlastností obecných, jako je inteligence, emocionalita, komunikační a praktické dovednosti .

Praktické dovednosti pachatele bývají vyvozeny ze způsobu spáchání činu, jehož provedení může často budít dojem určité odbornosti.

Nejlepším zdrojem poznání pachatelových komunikačních dovedností je informace o způsobu navázání kontaktu s obětí, Pokud pachatel bez obtíží získal její důvěru za použití záminky, svědčí to o jeho dobrých komunikačních schopnostech.

Vycházení s autoritami

Závěry o pachatelově poměru k autoritám odborníci často vyvozují za použití psychoanalytických metod. Pramenem, z něž je možné čerpat při takových úvahách, bývají např. výhrušné dopisy směřované úřadům, policii atd. Takové chování může značit vadný či konfliktní vztah s rodiči.

---

²³ DOUGLAS, J., OLSHAKER, M. Lovec duší. 1. vydání. Frýdek-Místek: ALLPRESS s.r.o., 1997, s. 178.

Rodinný stav, partnerské vztahy

Typem trestného činu, z jehož provedení lze na úroveň partnerských vztahů pachatele usuzovat relativně snadno, jsou především sexuální delikty. Předpoklad laické veřejnosti, že se těchto činů dopouštějí pouze osoby osamělé je ovšem zcela mylný. Typický zástupce tzv. plánujícího typu pachatele bývá často ženatý či žije v trvalém partnerském svazku (viz dále kapitola 3.2). Co se sexuálních zkušeností pachatele týče, v zásadě platí, že čím různorodější sexuální aktivity pachatel během činu vyžaduje, tím více sexuálních zkušeností má.²⁴

Kariéra, vzdělání a zaměstnání

Většina pachatelů násilných trestných činů ve své kariéře a vzdělání nepostoupí příliš daleko a obvykle vykonávají povolání na nižší úrovni, než odpovídá jejich schopnostem. To může být zaviněno jejich špatnou sociální přizpůsobivostí. Toto tvrzení ovšem neplatí pro všechny typy trestných činů a nebylo by vhodné jej přeceňovat.

Z okolností, za nichž byl čin spáchán, lze vyvodit některé konkrétní závěry týkající se pachatelova povolání. Z doby spáchání činu je možné např. usuzovat na denní či noční zaměstnání.

Předchozí tresty

Údaj, že pachatel byl pravděpodobně v minulosti trestán, může mít pro vyšetřovatele zásadní význam, např. zúžit okruh podezřelých na osoby se záznamem v registru trestů. FBI v rámci své studie 36 sériových vražd zjistila, že 94 % z nich bylo před spácháním vražd soudně trestáno. Britská studie na 60 pachatelích sériových znásilnění odhalila, že 82 % z nich bylo již dříve vyšetřováno policií. Výsledky kanadské studie označují 90 % pachatelů znásilnění za v minulosti trestané, v USA se jedná o 94 %, ve

---

²⁴ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 189.

Velké Británii o 84 %. Výzkum 55 případů sexuálně motivovaných vícečetných a sériových vražd v SRN ukázal, že 76 % pachatelů bylo již zaneseno v policejních záznamech pro sexuální a násilné delikty.²⁵ Na předchozí kontakt pachatele s policií lze usuzovat např. z míry pečlivosti, s níž odstraňuje stopy na místě činu.

Zvyky, aktivity ve volném čase

Ze zkušenosti vyšetřovatelů FBI vyplývá, např. pachatelé sériových vražd a sexuálních deliktů mívají zálibu ve věcech souvisejících s vojenstvím a policií. V jejich životopisech se někdy objevuje snaha stát se příslušníkem policejního sboru. Typickou zálibou plánujících pachatelů sériových vražd je tzv. *cruising*, neboli bezcílné ježdění autem sem a tam, které může sloužit k vyhlížení oběti, ale též nabývat rozměrů obsese.

Vzhledem k tomu, že chování pachatele při činu je do jisté míry odrazem jeho chování v běžném životě, je možné někdy nalézt ve způsobu provedení činu odkazy na specifické zájmy pachatele.

Chování pachatele před činem

Chováním pachatele před činem se míní jak chování, které činu bezprostředně předcházelo, tak v širším smyslu předešlý způsob života pachatele. Podle odborníků z FBI spáchání násilného trestného činu většinou předchází prožití určité stresové situace. Může jím být konflikt s partnerem, problémy v zaměstnání či finanční nouze.

Chování pachatele po činu

Chování pachatele bezprostředně po činu bývá zjištěno, stejně jako chování pachatele bezprostředně před činem, na základě analýzy scény deliktu. To, zda se pachatel po činu pokoušel odstranit stopy, nebo naopak zanechal místo činu bez zásahu, může být důležitým podkladem pro další závěry o jeho osobnosti. Profil pachatele by měl obsahovat též informaci

---

²⁵ Tamtéž, s. 190.

o pachatelově reakci na čin. Ta závisí především na subjektivním prožívání činu pachatelem a liší se značně u organizovaného a neorganizovaného typu (viz kapitola 3.2)

Dalším zajímavým poznatkem vyšetřovatelů FBI je skutečnost, že 27 % pachatelů sexuálních vražd se vrací na místo činu.²⁶ Motivy k tomuto jednání mohou být různé, od pocíťování soucitu s obětí až po touhu oživit si pocity zrušení přímo na místě činu. Z obdobných důvodů pachatelé navštěvují i hroby svých obětí. Podezření, že pachatel by mohl jednat tímto způsobem bývá podkladem pro vypracování účinné proaktivní strategie (viz kapitola 2.6 této práce).

Mobilita pachatele

Informace o tom, zda pachatel vlastní vozidlo, bývá získána ze stop na místě činu případně ze vzdáleností mezi jednotlivými činy, které nasvědčují zvýšené mobilitě pachatele. Údaj o typu vozidla, který je vyvozen z předpokládané osobnosti pachatele a jeho sociálního statusu, však není z těch, na nichž by bylo možné se s jistotou spolehnout.

Životní prostor, bydliště

Informace o pravděpodobném místě bydliště pachatele může přispět k jeho odhalení rozhodující měrou. Proto byla vyvinuta zvláštní metoda, tzv. **geografické profilování**, určená k získání údajů tohoto typu (podrobněji viz kapitola 4.2). Pokud odborník-analytik označí určitou oblast za pravděpodobné místo bydliště pachatele, mohou být v této oblasti např. provedeny plošné testy DNA s cílem zjistit shodu s genetickým materiálem zanechaným pachatelem na místě činu.

Ekologicko-psychologickými vlivy na chování pachatele je myšleno subjektivní vnímání prostoru pachatelem, např. zda se na určitém místě cítí

---

²⁶ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 192.

jistě či má vzhledem ke geografickým či sociálním hranicím zábrany do určitého prostoru vstoupit.

Doporučení pro další vyšetřování

Jedná se především o strategie směřující k dopadení pachatele, a o doporučení vhodné taktiky k jeho usvědčení, které odborník-analytik vyvodil z předchozích závěrů o pachatelově osobnosti(viz kapitola 2.5)

2.4. Delikty vhodné pro profilování

Obecně lze říci, že pro aplikaci psychologického profilování jsou vhodné ty delikty, v jejichž provedení se výrazně odráží charakteristický rukopis pachatele. Stručně řečeno, čím více neobvyklých a bizarních stop je možné odhalit na místě činu, tím větší je pravděpodobnost úspěšného sestavení profilu neznámého pachatele.²⁷

Psychologický profil je ovšem možné úspěšně sestavit též tehdy, jsou-li namísto scény deliktu k dispozici např. výhrušné dopisy pachatele, či záznam jeho řečového projevu. Za pomoci psycholingvistiky je pak možno vyvodit charakteristické vlastnosti pachatele ze způsobu jeho vyjadřování a celkového vyznění textu či řeči. Případy, kdy nedochází k sestavení psychologického profilu na základě analýzy scény deliktu, ve své práci označuji jako psychologické profilování v širším slova smyslu.

Klasickými trestnými činy vhodnými k užití psychologického profilování jsou např. sexuálně motivované vraždy, znásilnění, sexuální zneužívání, žhářství, bombové útoky, ale též únosy a vydírání.

Naproti tomu zcela nevhodné jsou k sestavení profilu neznámého pachatele např. nájemné vraždy či majetková trestná činnost (krádeže a zpronevěry). Důvodem k tomu je, že v souvislosti s těmito trestnými činy

---

²⁷ PORTER, B. Mind Hunters. Psychology Today, 1983, č. 4, s. 45.

je vyšetřovatelům k dispozici nedostatek indicií, které by jim mohly napovědět něco o pachatelově osobnosti. Také trestné činy motivované interpersonálními konflikty není vhodné vyšetřovat s pomocí psychologického profilování pachatele. Pachatel bývá v takovém případě zjištěn za pomoci ostatních kriminalistických metod a rozhodujícím faktorem pro spáchání daného trestného činu nebývají specifika pachatelovy osobnosti, ale dynamika daného vztahu. U méně závažné kriminality je důvodem nevhodnosti užití psychologického profilování též jeho značná časová a personální náročnost. V případě, že pachatel byl ke svému činu motivován závislostí na alkoholu či drogách, nebo jej spáchal pod jejich vlivem, nebývá psychologické profilování možné. Je to způsobeno výraznou změnou chování pachatele v této situaci, které jen velmi málo odráží skutečnou strukturu jeho osobnosti.

V následujícím textu se budu zabývat podrobněji jednotlivými typy deliktů vhodnými pro použití psychologického profilování. Uvedu též některé specifické postupy spjaté s tvorbou psychologického profilu u daných typů deliktů.

Zdánlivě nemotivované či sexuálně motivované vraždy

Právě rychle rostoucí počet vražd s nejasným motivem stál u zrodu psychologického profilování jako dalšího nástroje vyšetřování odborníky z FBI na přelomu 70. a 80. let.

Východiskem pro tvorbu psychologického profilu pachatele v případě vražd je důkladná analýza scény deliktu. O tomto postupu se podrobněji zmiňuji na jiných místech této práce, stejně tak jako o typologii pachatelů sexuálně motivovaných vražd, která má zásadní význam pro úspěšné sestavení psychologického profilu pachatele (viz kapitola 3.2).

Znásilnění a jiné sexuální delikty

Specifická pro sestavování psychologického profilu v těchto případech je skutečnost, že vyšetřovatelé mohou vycházet nejen z analýzy scény deliktu, ale často též z výpovědi oběti. Sestavení psychologického profilu bývá velmi úspěšné, pokud je schopna zodpovědět otázky vztahující se k chování pachatele, zejména k navázání kontakt, získání a způsobu udržování kontroly, způsobu komunikace včetně konkrétních pachatelem použitých výrazů a vyjádření jím požadovaných a poskytnout informace o sexuálních požadavcích a sexuálních dysfunkcích pachatele, jeho reakcích na chování oběti, změně chování v průběhu činu a o míře použitého násilí. Právě na významnosti údajů tohoto typu je založena facetová teorie Davida Cantera, která může být užitečnou pomůckou při sestavování profilu sériového pachatele znásilnění(viz kapitola 4.2)

I pro oblast znásilnění a sexuálního zneužívání byly vytvořeny typologie pachatelů, které při správné klasifikaci pachatele přispívají významnou měrou k sestavení profilu (viz kapitola 3.3 a 3.4).

Žhářství a bombové útoky

Žhářství jakožto úmyslné zakládání požárů je deliktem, který může být motivován např. mstou, vandalismem, sexuální či psychiatrickou odchylkou, extrémistickým přesvědčením, ziskuchtivostí či snahou zakrýt jiný trestný čin.²⁸ Z hlediska psychologického profilování jsou zajímavé především opakující se žhářské útoky motivované psychickými odchylkami, jako je paranoidní touha po pomstě či pyromanie²⁹ a pyrofilie³⁰. Zvýšený výskyt obou těchto poruch byl zaznamenán u hasičů. Většina

---

²⁸ GILLERNOVÁ, J., BOUKALOVÁ, H., a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 41.

²⁹ PAVLOVSKÝ, P. Soudní psychiatrie pro právníky. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2001, s. 63.

³⁰ BRZEK, A. Sexuologie pro právníky. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Vydavatelství Karolinum, 1997, s. 40.

požárů je však zakládána z jiných motivů, v případě hasičů to může být např. touha po profesním uznání.

Informace o osobnosti pachatele mohou vyšetřovatelé nejlépe vyvodit z typu objektů, jež si pachatel pro své útoky zvolil, z rozsahu požárů, z toho, zda došlo k ohrožení života a zdraví lidí. Pokud pachatel v souvislosti se svými činy učinil určitá vyjádření, např. ve formě dopisů, je možné sestavit jeho profil na základě tohoto řečového projevu.

V případě profilování pachatele bombových útoků vychází odborníci stejně jako v případech zhářství ze zvolených objektů a dalších okolností činu. Nejvíce informací o pachateli je však obvykle možné získat analýzou jeho řečového projevu. Zřejmě nejslavnější případ bombových útoků je případ George Meteskyho, jehož neobyčejně trefný profil sestavil americký psychiatr James Brussel.³¹ Základem, z něhož při sestavování tohoto psychologického profilu vycházel, byla právě analýza pachatelových dopisů. Metoda, jíž je při takovém postupu užíváno, se nazývá **forezní psycholinguvistika**. Vzhledem k tomu, že forezní psycholinguvistika je základní výchozí metodou pro psychologické profilování v širším slova smyslu, myslím, že je na místě malý exkurs do této problematiky. V následujícím textu se pokusím stručně objasnit, jakým způsobem může forezní psycholinguvistika přispět k získání představy o osobnosti pachatele

Forezní psycholinguvistika vychází z předpokladu, že způsob, jakým člověk používá řeč, je zcela individuální a je odrazem jeho osobnosti. Rozborem psaného i ústního projevu pachatele je možné o něm získat mnoho informací, mezi něž patří následující:³²

---

³¹ FÜLLGRABE, U. Psychologische Täterprofile. Kriminalistik, 1993, č. 5, s. 298.

³² ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 387.

- **místo původu pachatele** – lze určit především pomocí identifikace dialektových specifíků, které se objevují v pachatelově řečovém projevu.
- **etnická skupina pachatele** – případně, že pachatel hovoří jazykem, který není jeho mateřštinou, lze tuto skutečnost podle odborníků rozpoznat i jsou-li jeho znalosti nového jazyka na výborné úrovni. Podle způsobu, jímž se odchyluje ve svém projevu od rodilých mluvčích, lze dokonce usuzovat na jeho národnost.
- **věk** – každá generace používá jazyk novým odlišným způsobem. Vyskytují se též specifické výrazy, citace z filmů, odkazy na populární osobnosti. Tyto vzorce mluvy získané v mládí částečně přetrvávají po celý život a lze podle nich určit, k jaké generaci pachatel náleží.
- **pohlaví** – určení pohlaví na základě analýzy řečového projevu vychází z předpokladu, že muži a ženy používají jazyk odlišným způsobem. Ženy častěji než muži vyjadřují své emoce větami typu „mám pocit, že ..., doufám, že ...“ a častěji vysvětlují příčiny svého chování.
- **vzdělání, profese, náboženství** – podle celkové úrovně textu či jiného slovního projevu pachatele z hlediska stylistického, gramatického, lexikálního a podle správnosti používání interpunkce lze usuzovat na úroveň autora vzdělání. Časté používání slangových či profesních výrazů může poukazovat na pachatelovo povolání. Používání kriminálního žargonu může svědčit o pachatelově kriminální minulosti. V textu se též mohou objevovat odkazy na náboženství, např. v podobě citací z Bible, či naopak výsměch náboženským symbolům.

Stejně jako jsou odborníci-analytici na základě porovnání scén deliktů určují, zda se jedná o činy téhož pachatele, řeší i psycholingvistici často otázku, zda série dopisů pochází od téže osoby a za stejným účelem porovnávají soukromou korespondenci s vyděračskými dopisy. Jedním

z hlavních úkolů bývá rovněž posuzování vážnosti hrozby, podrobněji k tomuto tématu níže.

Na základě analýzy pachatelova řečového projevu jsou odborníci schopni sestavit psychologický profil pachatele se stejnou strukturou, jako na základě analýzy scény deliktu.

Vydírání, únos

Rozšíření okruhu deliktů, na něž lze úspěšně aplikovat psychologické profilování o tyto trestné činy, je přínosem skupiny KKF zřízené při BKA (*Budeskriminalamt*) ve Wiesbadenu.

Skupina KKF rozčlenila průběh vydírání a únosu do šesti na sebe navazujících fází, přičemž v každé fázi se vyskytují typické modely chování pachatele, z nichž je možné vyvodit závěry o jeho osobnosti. Tyto fáze označují jako fázi přípravnou, fázi uskutečnění činu, kontaktní fázi, výsledečnou fázi, fázi následnou a fázi trestněprocesní.³³

Odborníci z KKF na základě důkladného prozkoumání různých schémat průběhu jednotlivých fází u 35 již vyřešených případů dospěli k závěru, že je třeba pozornost zaměřit na ty momenty, v nichž musí pachatel učinit určité rozhodnutí. Ze způsobu, jakým se pachatel v té které fázi rozhodl, lze usuzovat na jeho chování ve fázích následujících.

Cílem analýzy případu únosu či vydírání není obvykle v první řadě odhalení neznámého pachatele, ale odhad dalšího vývoje a posouzení míry ohrožení života a zdraví osob či reálnosti hrozby. Základní otázkou přitom je, zda je pachatel vůbec schopen a odhodlán svou výhružku realizovat. Z tohoto hlediska můžeme rozlišovat výhružku s nízkým rizikem (jedná se o vágní, nepodrobně popsanou hrozbu bez udání znalosti konkrétních okolností), se středním rizikem (pachatel zřejmě v určité konkrétní

---

³³ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 204.

okolnosti promýšlel, neuvádí však detaily) a s vysokým rizikem (pachatel např. uvádí znalost denního režimu potencionální oběti či dokonce pronikl do její soukromé sféry).

2.5. Indikace pro použití psychologického profilování, možnosti jeho využití

V následující kapitole se pokusím shrnout způsoby použití psychologického profilování a podrobněji se vyjádřím k těm, jimž jsem v dosavadním textu nevěnovala dostatečnou pozornost.

Základním způsobem využití psychologického profilování je **zaměření vyšetřování na určitý okruh podezřelých osob** za účelem dopadení neznámého pachatele. Nejprve bylo využíváno v případech násilných sexuálních činů a později došlo k rozšíření na další typy deliktů.³⁴ Tento způsob použití se uplatňuje i při řešení případů označovaných jako tzv. *cold cases*. Jedná se o případy, které se odehrály již před delší dobou a zůstaly neobjasněné. Pomocí použití psychologického profilování se mohou vyšetřovatelé dostat ze slepé uličky a vyšetřování může díky novému pohledu na celý případ získat nový směr.

Dalším způsobem využití profilu pachatele je **posuzování vážnosti hrozby či míry ohrožení**. Tento způsob využití se uplatňuje především v případech výhružných dopisů, únosů, braní rukojmích, ale např. též v případech tzv. *stalkingu* (nebezpečné pronásledování).³⁵

Dalším typickým využitím psychologického profilování pachatele je **identifikace série trestných činů**. Pomocí odkrytí stejných vzorců chování

---

³⁴ MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In Information und Recht. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 137.

³⁵ Viz blíže ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 228 a násl.

použitých při spáchání trestných činů lze dojít k závěru o tom, že jejich pachatelem je jedna a tatáž osoba. Těmito vzorci chování je myšlen tzv. modus operandi a signatura (viz kapitola 2.2).

Významným nástrojem pro identifikaci sériových trestných činů jsou databáze ViCAP a ViCLAS. Z těchto dvou databází si celosvětovou oblibu získala v Kanadě vyvinutá databanka ViCLAS. Nejsou v ní evidovány všechny typy deliktů, ale pouze smrtelné a sexuálně násilné. Vzhledem ke stejnému způsobu třídění dat obsažených v této databance ve všech zemích, v nichž je užívána, mohou odborníci-analytici zaslat svůj dotaz kterémukoliv z těchto států a výsledek použít pro řešení daného případu.³⁶

Psychologické profilování pachatelů bývá často využito k využití tzv. **proaktivní strategie**. Jedná se o doporučení vhodného postupu, kterým bude možno pachatele přimět ke způsobu chování, jenž usnadní jeho dopadení. Na základě psychologického profilu lze totiž vyvodit závěry o jeho pocitech a pravděpodobných reakcích na vyšetřování i na uveřejnění informací o jeho činu či oběti.³⁷ Použití proaktivní strategie s sebou však nese určitá rizika. Oživování vzpomínek na daný čin (např. jsou-li v rámci proaktivní strategie uveřejňovány informace o pachatelově oběti či průběhu činu) mohou v pachateli vyvolat touhu vše prožít znovu a jeho reakce, např. v podobě návratu na místo činu, může být nebezpečná. Proaktivní strategie by tedy vždy měly být dobře promyšlené a doplněné o ochranu ohrožených osob, jimiž jsou zejména svědkové a členové rodiny. Někteří pachatelé se rádi zapojují do vyšetřování jejich vlastního činu, baví je sledovat postup policie, což lze též využít pro pachatelovo dopadení.

S proaktivní strategií úzce souvisí také **návrh strategie vedení výslechu již dopadeného pachatele**. Cílem správné taktiky výslechu je

---

³⁶ Podrobně o obou databankách a způsobu třídění informací v nich obsažených viz HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s.249-65.

³⁷ PORTER, B. Mind Hunters. Psychology Today, 1983, č. 4, s. 52.

dosáhnout doznání pachatele, samozřejmě učiněného svobodně. K volbě správného postupu při výslechu jsou nezbytné poznatky o pachatelově osobnosti, ale významnou úlohu hrají i obecné zásady účinného vedení výslechu. Jedná se především o způsob kladení otázek, zvolený tón hlasu, vhodný výběr denní či noční doby, aranžmá místnosti, míru osvětlení atd.

Zejména v americkém soudním systému, kdy rozhodnutí o vině závisí na úsudku laické poroty, může státní zástupce informace o pachatelově osobnosti využít účinně v rámci řízení před soudem. Podařili se mu pokládat správné otázky, může docílit reakce pachatele, která porotu přesvědčí o jeho vině. Příkladem takového postupu byl proces s atlantským sériovým vrahem Wayne Williamsem.³⁸ Williams se během procesu jevil jako chladný, klidný a důvěryhodný člověk neschopný agresivního chování. Z tohoto důvodu měl žalobce obavu, že porota neuvěří, že by mohl být vrahem. John Douglas, autor psychologického profilu tohoto pachatele, žalobci doporučil vyslýchat jej co nejdéle a zneklidňovat ho detailními otázkami týkajícími se průběhu jeho činu. Žalobce se jeho doporučení držel. Po otázce „co jste Wayne cítil, když jste svými rukama tiskl jejich hrdla, zmatkoval jste Wayne?“ se skutečně záchvat vzteku dostavil. Obžalovaný se porotě náhle zjevil ve zcela novém světle, což mohlo mít rozhodující vliv na jejich verdikt.

Přes nepopiratelný přínos, který vedení výslechu podložené psychologickým profilem pachatele má, se domnívám, že je třeba si uvědomit určitá rizika. I člověk nevinný se často pod tlakem chová nestandardním způsobem a při důkladně propracované metodice zvyšování stresu by jen málokdo dokázal zachovat naprostý klid. Je tedy snadno představitelné, že na místě Wayne Williamse by i nevinný obžalovaný vybuchl vzteky či reagoval jiným, výrazně emocionálním způsobem.

---

³⁸ PORTER, B. Mind Hunters. Psychology Today, 1983, č. 4, s. 52.

Zatímco o předchozích způsobech využití psychologického profilování nejsou v odborných kruzích žádné pochyby, následující možný způsob využití profilu je dosud diskutabilní a často odmítaný. Jedná se o použití psychologického profilu pachatele jako **důkazu v trestním řízení**. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi aktuální problém, pojednám o této možnosti o něco podrobněji.

V současnosti se vedou spory, zda je možné psychologický profil pachatele, který je koncipován jako pomocný nástroj vyšetřování, použít ve fázi soudního řízení jako důkazní prostředek. V různých státech přistupují soudy k této problematice odlišně. Budu se zabývat postupně postojem amerických, anglických a německých soudů a zvážím též možnost použití psychologického profilu jako důkazu v České republice.

Použití psychologického profilu jako důkazního prostředku v USA³⁹

V USA platí na základě precedentu *Frye v. USA* (1923) pravidlo, že důkazní prostředek založený na nově se rozvíjejícím vědním oboru nebude připuštěn, dokud ho vědecká komunita neuzná za spolehlivý a mající vypovídací hodnotu. Pro uznání takového důkazu je v USA požadováno tzv. obecné přijetí (*general acceptance*) na půdě oboru, do něhož spadá. Precedent z roku 1993 *Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc.*, konkretizoval podmínky pro přijetí důkazu založeného na novém vědeckém poznání. Podle něj je třeba za prvé zkoumat, zda znalec v takovém případě vůbec přináší poznatky vědecké a za druhé, zda soudu tyto poznatky mohou sloužit k pochopení a doložení skutečností, jež jsou předmětem řízení.

Aplikujeme-li tyto podmínky na psychologický profil pachatele, dostáváme se ihned do několika problémů. Předně se dosud vedou spory,

---

³⁹ MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In *Information und Recht*. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 143.

zda lze psychologické profilování označit za vědu v pravém slova smyslu, nejedná-li se spíše o určitý druh umění či dovednosti. I pokud shledáme, že se o vědu jedná, je zcela zřejmé, že ani ten nejpřesnější profil nedokazuje, že osoba popisu odpovídající daný čin spáchala. Dokazuje pouze, že zločin spáchat mohla, což ovšem není předmětem řízení. V praxi někteří američtí soudci psychologický profil jako důkazní prostředek připouští, ale vyšší soudní instance tato rozhodnutí pravidelně neschvalují a takovýto důkazní prostředek zamítají.⁴⁰

Použití psychologického profilu jako důkazního prostředku v Anglii⁴¹

V Anglii byl psychologický profil pachatele jako důkazní prostředek precedenty z let 1994 a 2000 odmítnut. Důvodem odmítnutí bylo v prvním případě to, že v Anglii nelze připustit důkazní prostředek vycházející z pouhé pravděpodobnosti a v případě profilu zůstává navíc pochybnost, zda se vůbec jedná o důkaz znalecký, tedy vědecky podložený. Význam tohoto rozhodnutí však není zásadní, neboť jeho značnou část tvořily pouze faktické poznámky soudce bez závaznosti precedentu (tzv. *obiter dicta*). V roce 2000 došlo opět k odmítnutí psychologického profilu pachatele jako důkazního prostředku. Tentokrát byl jeho autorem uznávaný odborník David Canter. Důvodem byla konstatovaná nepřezkoumatelnost správnosti Canterova úsudku, nedostatek odborných publikací na toto téma a pochybnost, zda se vůbec jedná o znalecký, tj. vědecky podložený důkaz.

Toto odůvodnění si lze vyložit tak, že psychologický profil nebyl odmítnut proto, že by z principu nebyl jako důkazní prostředek použitelný, ale spíše z důvodu dosud nedostatečné úrovně poznání v této oblasti.

---

⁴⁰ MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In Information und Recht. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 144.

⁴¹ Tamtéž.

Použití psychologického profilu jako důkazního prostředku v Německu⁴²

V Německu narozdíl od Anglie a USA zaujali soudci k psychologickému profilu pachatele jako důkaznímu prostředku vstřícný postoj. Je na úvaze každého soudce, zda si znalecký posudek v této formě vyžádá či nikoliv. Znalec v oboru psychologické profilování by pak měl mít víceletou praxi a absolvovat speciální vzdělání v tomto oboru. Současná německá judikatura však bohužel tuto problematiku hlouběji neřeší. Např. v případě Rolanda K. kriminalistický psycholog provedl analýzu jeho osobnosti a stanovil, že se jedná o zlobně-odvetného pachatele znásilnění, což odpovídalo profilu pachatele. Soud tento důkaz akceptoval, aniž se věnoval zkoumání vědeckosti dané metody a omezil se pouze na konstatování dostatečné zkušenosti a vědomostí znalce.

Možnosti použití psychologického profilu jako důkazního prostředku v ČR

V ČR nebyla otázka použití psychologického profilu jako důkazu před soudem dosud řešena. Konzultace ve formě odborného vyjádření či znaleckého posudku dle § 105 t.ř. jsou orgány činnými v trestním řízení vyžadovány převážně ve fázi vyšetřování, což logicky vyplývá z hlavního účelu psychologického profilování.

Pokud však chceme zodpovědět otázku, zda by psychologický profil pachatele mohl v našem trestním řízení obstát jako důkazní prostředek, musíme nejprve nahlédnout do naší právní úpravy a položit si několik otázek. Základní otázkou je, o jaký druh důkazu by se jednalo. Důkazy

---

⁴² MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In Information und Recht. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 146.

naše trestněprávní teorie dělí na přímé a nepřímé.⁴³ Přímým důkazem je ten, který přímo dokazuje vinu či nevinu obviněného. Nepřímým takový, kterým se dokazují jiné skutečnosti, z nichž lze usuzovat na skutečnost hlavní (vinu či nevinu pachatele).

Psychologický profil pachatele se nevyjadřuje k otázce, zda daná osoba zločin spáchala, ale pouze k otázce, zda jej spáchat mohla. Vezmeme-li dále v úvahu, že všechna tvrzení obsažená v profilu jsou pravděpodobnostní povahy, muselo by se jednat o důkaz nepřímý.

Dále můžeme dělit důkazy na usvědčující a ospravedlňující. Usvědčující jsou ty důkazy, jež svědčí v neprospěch obviněného, ospravedlňující naopak ty, jimiž se prokazují okolnosti svědčící v jeho prospěch. Psychologický profil pachatele je možné použít jak ve prospěch, tak i v neprospěch obviněného. Zatímco při jeho použití v neprospěch je zcela relevantní námitka, že popis obsažený v profilu odpovídá značnému množství osob, nejen obviněnému, není tedy z něj možné vyvodit jeho vinu, v případě použití ve prospěch obviněného tuto námitku podle mého názoru logicky uplatnit nelze. Pokud totiž z porovnání psychologického profilu neznámého pachatele a analýzy osobnosti obviněného vyplyne, že obviněný pachatelem být nemohl, že jeho osobnost neodpovídá profilu, nezáleží již na tom, jak velkou skupinu osob profil zahrnuje. Lze pak pouze konstatovat, že obviněný do této skupiny možných pachatelů nespadá. I zde samozřejmě zůstává námitka, že psychologické profilování pracuje pouze s pravděpodobnostmi.

Podle § 89 odst. 2 t.ř. může za důkaz sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a stran, znalecké posudky, věci, listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může

---

⁴³ CÍSAŘOVÁ, D., a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, a.s., 2006, s. 313.

důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Dle § 105 t.ř. je-li k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření a pokud to pro složitost posuzované otázky nepostačuje, přibere orgán činný v trestním řízení a v řízení před soudem předseda senátu znalce.

Domnívám se, že nic nebrání tomu, aby byly znalecké posudky týkající se osobnosti obviněného v porovnání s psychologickým profilem neznámého pachatele vyžadovány. Vzhledem k tomu, že právo předložit znalecký posudek vybavený zákonnými náležitostmi má kterákoliv strana, mohl by se stát např. účinným prostředkem podpory obhajoby. Soudce jej samozřejmě zhodnotí v rámci volného hodnocení důkazů v souvislosti s důkazy ostatními. Jedná se o důkaz nepřímý, k usvědčení obviněného tedy sám o sobě rozhodně nestačí, musel by s ostatními nepřímými důkazy tvořit ucelený řetězec, pokud by vina nebyla prokázána jiným přímým důkazem.

Je běžnou praxí, že k vyšetření duševního stavu obviněného je přibrán znalec z oboru psychiatrie či psychologie. Nevidím tedy důvod, proč odmítat psychologické profilování pachatele jako metodu nevědeckou, jedná-li se vlastně o jedno z odvětví aplikované psychologie.

Zvláště bych chtěla zdůraznit, že použití psychologického profilu pachatele ve prospěch obviněného se jeví jako zcela bez rizika a může se jednat o důkaz velice zásadní. Nechceme-li zpochybňovat vypovídací hodnotu psychologického či psychiatrického posudku vůbec, mělo by být tvrzení odborníka, že čin mohl spáchat pouze člověk zcela jiného typu než je obviněný, bráno při rozhodování o vině či nevině v potaz.

III. TYPOLOGIE PACHATELŮ VYBRANÝCH TYPŮ DELIKTŮ

3.1. Význam typologií

Všechny typologie mají za cíl na základě empirických pozorování rozřadit různé jevy do několika kategorií a učinit tím mnohotvárnou skutečnost přehlednější a pochopitelnější. V případě typologií pachatelů trestných činů je smyslem vytvořit z nich skupiny, kategorizované podle typických vzorců chování a struktury osobnosti. Pokud několik pachatelových projevů vede k jeho zařazení do určité kategorie, lze u něj předpokládat i další charakteristiky, jež tomuto typu přináležejí a z průběhu činu je nebylo možné zjistit.

Typologie pachatelů jsou proto velmi užitečným nástrojem, který odborníci analytici používají při tvorbě psychologického profilu pachatele.

Vzhledem k tomu, že psychologické profilování je aplikováno většinou v případech sexuálně motivovaných deliktů, přiblížím v následujícím textu typologie vztahující se k tomuto typu činů.

3.2. Typologie pachatelů sexuálních vražd

Typologie pachatelů sexuálních vražd patří zřejmě mezi nejvýznamnější typologie pachatelů vůbec. Rozděluje pachatele na **organizované** (*organized*) a **neorganizované** (*disorganized*). Přiřazení pachatele k jedné z těchto kategorií na základě analýzy scény deliktu má zásadní význam pro sestavení psychologického profilu. Tato typologie byla vytvořena v 70. letech na základě rozhovorů vyšetřovatelů FBI s 36 odsouzenými převážně sériovými sexuálními vrahy. Původně bylo

označení těchto dvou typů *organized nonsocial* a *disorganized asocial*. Od obou dodatků však bylo později upuštěno.⁴⁴

V následujícím textu podrobněji popíši charakteristické znaky pachatelů těchto dvou typů a scény deliktu jimi spáchaného.

Organizovaný pachatel⁴⁵

Místo činu spáchaného organizovaným pachatelem a **způsob jeho spáchání** se vyznačují následujícími znaky: místo činu budí dojem, že pachatel postupoval plánovaně a měl situaci plně pod kontrolou. Oběť je vybrána pečlivě na základě pachatelem požadovaných vlastností. Pachatelé tohoto typu často tráví čas před spácháním činu tzv. *cruisingem*, neboli potulováním se v autě za účelem vystopování vhodné oběti. Oběti se vzhledem ke svým dobrým sociálním dovednostem zmocní pomocí záminky, nikoliv hrubým násilím. Svůj čin páchá často na izolovaném skrytém místě a používá dopravní prostředek pro přemístění těla oběti na místo budoucího nálezu.

Organizovaný pachatel je poháněn touhou po moci a užívá si strachu své oběti. Ke zvýraznění pocitu převahy nad obětí používá různé nástroje, jako jsou pouta, roubíky, provazy aj. Oběť je většinou usmrcena jeho vlastní zbraní, která je následně z místa činu odstraněna. Pachatel dbá i na odstranění ostatních stop.

Organizovaný pachatel vykazuje často sadistické rysy a dojde-li k mučení a zohavení oběti před její smrtí, jedná o důležitou indicii vedoucí k závěru, že pachatel spadá právě do této kategorie.

U organizovaného typu pachatele dochází často k pohlavnímu styku s obětí, někdy v podobě nekrofilie. Tato činnost má mj. za smysl pobouřit

---

⁴⁴ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 128.

⁴⁵ HAZELWOOD, R., DOUGLAS, J. The Lust Murderer. FBI Law Enforcement Bulletin, 1980, April, s. 18 a násl.

a šokovat společnost. Organizovaný pachatel si též velmi užívá publicity případu, sleduje reakci společnosti na nález těla a se zájmem pozoruje průběh vyšetřování. Často se do něj v určité míře zapojuje, účastní se debat o činu, klade policii otázky atd.

Osobnost organizovaného pachatele se vyznačuje následujícími charakteristikami: organizovaný pachatel zcela pohrdá společností a jejími zájmy, jeho postoj k životu je zcela sebestředný. Je-li to však potřeba k manipulaci lidmi za účelem dosažení jeho cíle, je schopen se chovat velmi příjemně a přátelsky. Je vychytralý a plně si uvědomuje dopad svého činu na společnost. Je pln nenávisti, kterou projevuje během života agresivními a nesmyslnými akty, během dospívání mívá konflikty s rodinou, přáteli i školou. Jeho inteligence bývá průměrná až nadprůměrná, ale vykonává obvykle zaměstnání pod úrovní jeho schopností. Pachatele tohoto typu lze označit za sociálně integrovaného, obvykle žije v trvalém partnerském svazku.

Spáchání činu často předchází eskalace stresu způsobená konfliktem v rodině, zaměstnání či finančními problémy. Po činu u něj někdy dochází ke změně bydliště, zaměstnání či každodenních návyků.

Neorganizovaný pachatel⁴⁶

Místo činu vyvolává dojem impulzivnosti a neplánovanosti. Oběť bývá napadena ze zálohy, nečekaně a bez předchozího kontaktu. K usmrcení oběti dochází velmi záhy po napadení. Zbraň k činu použitá je obvykle zvolena náhodně, může náležet oběti či pocházet z místa činu. Pachatel ji po činu obvykle zanechává na místě, stejně jako oběť.

Sadistické chování, včetně zkoumání vnitřností oběti, následuje až po jejím usmrcení. Oběť bývá často znetvořená, k jejímu usmrcení pachatel

---

⁴⁶ HAZELWOOD, R., DOUGLAS, J. The Lust Murderer. FBI Law Enforcement Bulletin, 1980, April, s. 19 a násl.

používá často přehnané množství násilí (tzv. *overkill*). Někdy se na místě činu mohou vyskytnout důkazy o antropofágii (pojídání částí těla oběti), zato k pohlavnímu styku s obětí obvykle nedojde. Na místo vlastního penisu zasouvá neorganizovaný pachatel do těla oběti často různé předměty, jako např. láhev, deštník, pero aj. Stopy spermatu mohou být nalezeny na těle či oblečení oběti a pochází většinou z masturbace. Neorganizovaný pachatel nevyvíjí mnoho úsilí k odstranění stop.

Osobnost neorganizovaného pachatele se vyznačuje značným odporem vůči společnosti. Jedná se o samotáře, jehož potíže s navazováním mezilidských vztahů jsou příčinou pocitu, že je osamělý a odmítaný. Svůj čin páchá většinou ve vzteku a volí si k němu prostředí, v němž se cítí bezpečně. Vzhledem k jeho pocitům osamění, méněcennosti a odmítání ostatními dochází u tohoto typu pachatelů k pokusům o sebevraždu. Svým okolím bývá popisován jako milý tichý podivín, který se nikdy zcela nerealizoval. Není schopen navázat hodnotný partnerský vztah, v období adolescence se u něj mohly projevovat sklony k voyerismu či jiným náhražkovým aktivitám. Žije většinou sám či s nějakou osobou z příbuzenstva, vykonává obvykle nekvalifikované zaměstnání.

Někdy je na místě činu možné identifikovat množství stop svědčících pro organizovanost pachatele i těch, jež svědčí o jeho neorganizovanosti. Oddělení FBI BSU, jež vytvořilo tuto typologii, uvádí několik možných vysvětlení pro takovou situaci. Důvody výskytu smíšených stop mohou být následující:⁴⁷

- čin byl spáchán více pachateli
- u organizovaného pachatele činu došlo k náhlé eskalaci na základě vnějších okolností

---

⁴⁷ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 133.

- původně měl být daný čin znásilnění, k usmrcení oběti došlo na základě jejího neočekávaného odporu či jiných nepředvídaných okolností
- jednalo se o mladého pachatele pod vlivem alkoholu či drog
- v důsledku stresu přestal být organizovaný pachatel schopen sebekontroly a do jeho chování pronikly neplánované prvky

Sadistický sexuální vrah⁴⁸

Kromě rozdělení pachatelů na organizované a neorganizované vytvořila FBI také tuto kategorii. V zásadě se jedná o nepříliš častý podtyp organizovaného pachatele. Sexuální vzrušení tohoto pachatele pramení z absolutní bezmoci a fyzického i psychického utrpení oběti. Svou oběť trýzní pomocí důmyslných nástrojů a dbá o odstranění všech stop. Z výzkumu provedeného BSU na 36 sadistických pachatelích vražd vyplynulo, že 90 % z nich s obětí navázalo kontakt pod záminkou, 77 % ji následně dopravilo na dříve zvolené místo, 60 % ji ve své moci drželo déle než 24 hodin, stejné procento ji nakonec usmrtilo uškrcením. Přes 50 % pachatelů si o svém činu pořizovalo záznam ve formě deníčků či zvukových, obrazových nahrávek. Během celého činu se sadistický pachatel projevuje zcela odtažitě a emocionálně chladně.

Zajímavé je, že z výzkumu FBI vyplynulo, že sadističtí sérioví vrazi narozdíl od jiných sexuálních delikventů nebývají v minulosti trestáni, polovina z nich má vlastní děti a 43 % je v době spáchání činu ženatých.

Tato typologie pachatelů sexuálních vražd, ač bezpochyby velmi významná pro současné psychologické profilování, není zcela neproblematická. Prvním problematickým místem je způsob jejího vzniku. Vznikla na základě výzkumu 36 sexuálních vrahů, což nemusí být vzorek dostatečně reprezentativní. Jedná se o pachatele dopadené, usvědčené

---

⁴⁸ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 133-34.

a odsouzené, nebyli tedy odkázáni do psychiatrické léčebny. Vzhledem k tomu, že účast na výzkumu byla zcela dobrovolná, jedná se navíc o pachatele ochotné spolupracovat. Souhrn těchto charakteristik z nich v podstatě tvoří velmi úzkou skupinu mezi sexuálními vrahy.

Dalším rizikem je výrazná polarizace této typologie, která možností volby z pouze dvou variant vede k nutnosti výrazného zjednodušení. Ve skutečnosti jen málo pachatelů vykazuje znaky pouze jedné z uvedených kategorií. Možná by bylo na místě uvažovat o organizovanosti jako o vlastnosti, která se u každého jedince vyskytuje v určité míře a snažit se vyjádřit tuto míru v jednotlivém případě, nikoliv stavět do opozice proti neorganizovanosti.

V následujících tabulkách č. 5-8 jsou přehledně kvantifikovány výše zmíněné vlastnosti a projevy organizovaného a neorganizovaného pachatele.⁴⁹ Je z nich zřejmé, že výskyt dané charakteristiky se u obou typů v četnosti liší, ale není důkazem o příslušnosti pachatele k jedné ze skupin. Většina uváděných jevů se totiž vyskytuje u obou typů, jen u jednoho z nich častěji. Tato typologie má význam pouze tehdy, je-li z hlediska organizovanosti posuzován pachatel i čin jako celek.

3.3. Typologie pachatelů znásilnění

Stejně jako typologie pachatelů sexuálních vražd byla odborníky z FBI vytvořena i významná typologie pachatelů znásilnění. Počátky tvorby této typologie spadají do 80. let.

Základním poznatkem, na němž je celá typologie vystavěna, je skutečnost, že motivem ke spáchání znásilnění není nikdy pouhá touha uspokojit své sexuální potřeby. Základní motivy jsou oproti tomu vztek

---

⁴⁹ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 141-42.

a touha po moci. Právě tyto dva motivy jsou prvkem rozdělujícím pachatele znásilnění do dvou základních skupin.⁵⁰

První skupinu tvoří **pachatelé motivovaní touhou po moci** (*Power Rapists*), kteří si svým činem posilují své mužské sebevědomí a snaží se jím potlačit pocity méněcennosti. Násilí používají pouze jako nástroje k dosažení cíle, není smyslem jejich konání.

Oproti tomu **pachatelé motivovaní vztekem** (*Anger Rapists*) páchají své činy z důvodu silné nenávisti, kterou cítí vůči ženám a hlavní jejich potřebou je zraňovat a ponižovat oběť. Tyto dvě kategorie jsou pak dále členěny, takže celou typologii tvoří čtyři odlišné skupiny pachatelů.

Toto členění není samozřejmě vyčerpávající, existuje mnoho pachatelů, které by bylo vhodné označit za typ smíšený a není možné zcela opominout ani další samostatné skupiny pachatelů, u nichž je sporné, je-li je vůbec možné podřadit pod výše uvedené charakteristiky.

Než se budu podrobněji zabývat uvedenou typologií FBI, stručně se zmíním o některých jiných typech pachatelů znásilnění.⁵¹ Jedná se např. o **příležitostného pachatele znásilnění** (*Opportunistic Rapist*). Toto označení náleží pachateli, který se svého činu dopustil zcela neplánovaně, v souvislosti s jiným trestným činem. Klasickým případem je situace, kdy se pachatel vloupání spontánně rozhodne znásilnit v bytě spící ženu. Tito pachatelé bývají často pod vlivem návykových látek a svým obětím nepůsobí závažná fyzická poranění.

Další specifickou skupinou znásilnění jsou **znásilnění páchaná skupinou osob** (*Gang Rape*). V těchto případech je z psychologického hlediska významná osobnost vůdce skupiny, protože ostatní bývají pod jeho vlivem. Jednají často bez hlubší motivace, pouze ze snahy udržet si

---

⁵⁰ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 145.

⁵¹ Tamtéž, s. 144.

pozici ve skupině či získat respekt vrstevníků. Tento typ znásilnění bývá obvykle páchan mladistvými či mladými dospělými.⁵²

Značná skupina znásilnění je též motivována **interpersonálními vztahy**. Jedná se např. o znásilnění, k nimž dochází mezi manžely, rozvádějícími se manžely, milenci, mezi kolegy, spolužáky a v řadě jiných případů. Pachatel bývá identifikován přímo obětí a z tohoto důvodu není v těchto případech na místě použití psychologického profilování. Do této skupiny případů spadá až 70 % všech znásilnění.⁵³

Typologie FBI, systematizovaná podle motivace pachatele, rozděluje pachatele znásilnění, jak bylo již uvedeno výše, do dvou skupin, z nichž každá je rozdělena na další dvě kategorie.⁵⁴

Pachatelé motivovaní mocí jsou rozděleni na dvě následující kategorie:

1. kategorie – typ potvrzující svou moc (*Power Reassurance Rapist, Machtbestätigung Typ*)

Motivací tohoto typu pachatele je ujistit se o vlastní mužnosti a prostřednictvím kontroly nad obětí nabýt jinak velmi nízkou sebedůvěru.

Komunikuje s obětí jakýmsi pseudozdvořilým způsobem, během celého činu se pokouší simulovat existenci mileneckého vztahu mezi ním a obětí. Tomu odpovídá i častá snaha zjistit, zda se oběti jeho počínání líbí, snaha ji líbat, hladit a skládat komplimenty, obvykle vůči oběti nepoužívá násilí ve větší než nezbytné míře. Jeho čin bývá předem naplánovaný, svou oběť pachatel stopuje a zmocní se jí nečekaným útokem ze zálohy.

Po činu v souladu s jeho fantaziemi o normálním vztahu s obětí může dojít z jeho strany k omluvě či snaze domluvit si s obětí schůzku. Je

---

⁵² NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. Kriminologie. 2. přepracované vydání. Praha: Aspi, 2004, s. 308.

⁵³ Tamtéž, s. 307.

⁵⁴ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 147 a násl.

časté, že si pachatel z místa činu odnese některé předměty náležející oběti, např. spodní prádlo, jako upomínku.

Pachatele tohoto typu je možné charakterizovat jako muže s nízkou sociální kompetencí, nejistého ve styku se ženami, často se sklony voyerismu či fetišismu.

Následující případ, jenž se odehrál v Tennessee, je sice extrémním, ale o to názornějším příkladem způsobu chování takového pachatele.⁵⁵ Pachatel se vloupal do domu osaměle žijící ženy okénkem v koupelně. Ukázal jí nůž a řekl jí, že pokud udělá, co chce, neublíží jí. Oběť jeho příkazu uposlechla, pachatel jí líbal a hladil a během pěti minut s ní provedl vaginální pohlavní styk. Následně vedle ní 45 minut ležel na posteli, hovořil o sobě, o své kariéře a o svém manželství, jež ztroskotalo v důsledku manželčiny nevěry. To mělo být příčinou, proč začal znásilňovat ženy. Také oběti oznámil, že s ním přijel opilý kamarád, kterému však zabránil vstoupit do domu, aby se nedopustil nepřístojného chování. Dále oběti doporučil opravit poškozenou západku na koupelnovém okně. Když dům konečně opustil, zjistila oběť, že jí bylo odcizeno 400 dolarů. Následujícího dne našla ve schránce obálku s penězi a vzkaz od pachatele, v němž se omlouval za svého opilého kamaráda, který se vplížil do domu a peníze jí ukradl. On ho ovšem donutil celý obnos vrátit. Následně jí ve svém vzkazu opět radil, aby s ohledem na svou bezpečnost opravila koupelnovou západku. Na závěr popřál jí i jejímu snoubenci mnoho štěstí.

---

⁵⁵ GILLERNOVÁ, J., BOUKALOVÁ, H., a kol., Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 41.

2. kategorie – typ prosazující svou moc (*Power Assertive Rapist, Machtbehauptung Typ*)

Motivací u tohoto typu pachatele je snaha dokázat svou mužskou dominanci a potenci. S obětí komunikuje egocentrickým způsobem a používá násilí středního až vysokého stupně. Vzhledem k vyššímu sebevědomí je schopen navázat s obětí kontakt za použití záminky či lsti, a následně ji na odlehlem místě násilím nutí k různým sexuálním úkonům.

Pachatele lze charakterizovat jako muže tzv. macho typu. Jeho vztahy se ženami nemají dlouhého trvání a jsou naplněny konflikty. Často konzumuje v nadměrné míře alkohol a užívá drogy. Nedosahuje vysokého stupně vzdělání a ani jeho profesní dráha nebývá úspěšná.

Skupina **pachatelů motivovaných vztekem** se též dělí na dvě kategorie:

1. kategorie – typ motivovaný hněvem (*Anger Rapist, Vergevaltigung aus Zorn*)

Motivací tohoto typu pachatele je uspokojení touhy vybit svou agresí vůči ženám obecně. Komunikuje s obětí egocentricky, dopouští se na ní excesivního násilí, což vede k závažným poraněním či ke smrti oběti.

Svůj čin obvykle neplánuje, útočí neočekávaně, prudce a celý čin netrvá dlouhou dobu. Oběť je pro něj často symbolem konkrétní ženy z jeho okolí, ke které pociťuje obzvláště silnou nenávist a vztek. To se odráží ve skutečnosti, že dopouští-li se pachatel znásilnění vícekrát, oběti jsou si často podobné vzhledem či stylem oblékání.

2. kategorie – sadistický typ (*Sadistic Rapist, Typ Sadismus*)

Motivací pachatele tohoto typu je sexuální vzrušení ze sledování bolesti, ponížení, utrpení a strachu oběti. S obětí komunikuje egocentricky a míra užitého násilí je obrovská. Při páchání činu postupuje plánovaně, kontakt s obětí navazuje za použití záminky. Narozdíl od předchozího typu

svou oběť drží ve své moci po dlouhou dobu trvající více hodin i několik dní, aby se mohl náležitě uspokojovat jejím utrpením. Často používá speciální nástroje ke spoutání a mučení oběti a zvláště se zaměřuje na sexuálně významné části těla jako je řitní otvor, pohlavní ústrojí, ústa či ňadra. Během celého činu se projevuje emocionálně chladně a často si pořizuje fotografické či jiné záznamy. Jedná-li se o sériového pachatele, lze očekávat vzrůstající míru jím užitého násilí.

Charakteristická pro jeho osobnost je průměrná až nadprůměrná inteligence. Stejně jako sadistický vrah mívá zálibu v činnosti zvané *cruising*.

Význam této typologie pachatelů spočívá především v tom, že na základě známých informací o pachatelově způsobu chování umožňuje usuzovat na rysy jeho osobnosti, jejichž znalost může vyšetřovatelům pomoci odhadnout jeho nebezpečnost, předvídat jeho budoucí jednání a usnadnit jeho dopadení. Těmito klíčovými informacemi je především informace o způsobu navázání kontaktu s obětí, způsobu komunikace s ní a o míře užitého násilí, které může obvykle poskytnout sama oběť.

Na druhé straně je určitou nevýhodou této typologie (ostatně jako každé typologie) přílišná polarizace skutečnosti a nedostatečné zohlednění častého jevu prolínání jednotlivých vzorců chování. Tato nevýhoda je dle mého názoru překonána např. **facetovou teorií** Davida Cantera vztahující se k sériovým pachatelům znásilnění (viz kapitola 4.2.)

3.4. Typologie pachatelů sexuálního zneužívání

Než přistoupím k výkladu o typologii pachatelů sexuálního zneužívání, považuji za důležité objasnit některé základní pojmy.

Podle § 242 odst. 1 našeho trestního zákona se pachatel trestného činu pohlavního zneužívání dopustí, vykoná-li soulož či jiným způsobem pohlavně zneužije osobu mladší 15 let. Tato právní definice pojmu ovšem neodpovídá pojetí sexuologickému.

Pod případy sexuálního zneužívání v sexuologickém slova smyslu nepatří např. situace, kdy dochází k dobrovolnému sexuálnímu kontaktu mezi partnery obdobného věku (např. 14 a 16 let). Mezi laiky obvyklé označení kteréhokoliv člověka, jenž se dopustil sexuálního kontaktu s osobou mladší 15 let za pedofila, je také velmi zavádějící. Je nutné zmínit, že ze sexuologického hlediska je pedofilem dospělá osoba vzrušovaná dětmi prepubertálními, tedy osobami, u nichž nejsou dosud zřetelně vyvinuté druhotné pohlavní znaky. Zaměří-li pachatel své sexuální jednání na osobu pod hranicí 15 let, která však vykazuje všechny znaky pohlavně vyvinutého jedince, bude stíhán za trestný čin pohlavního zneužívání, rozhodně ho však není možné označit za pedofila. Naopak pokud provozuje sexuální kontakty s osobou starší 15 let, která však celkovým vzezřením působí dětsky a druhotné pohlavní znaky u ní ještě nejsou zcela zřetelné, trestného činu pohlavního zneužívání se nedopustí, ale pedofilního chování ano.⁵⁶ Je tedy zřejmé, že pojmy pedofilní chování a sexuální zneužívání se nemusejí vždy překrývat.

Následující typologie se vztahuje na pachatele sexuálního zneužívání, které lze označit za pedofily, či za osoby pedofilně se chovající. Jedná se tedy o dospělé osoby, které si zvolily za sexuální objekt dítě (osobu bez plně rozvinutých druhotných pohlavních znaků). Základem je rozdělení těchto pachatelů na dva typy. První nazýváme **regredovaný pedofil** (*Regressed Pedophile*) a druhý **fixovaný pedofil** (*Fixed Pedophile*).

---

⁵⁶ BRZEK, A. Sexuologie pro právníky. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova – Vydavatelství Karolinum, 1997, s. 34.

Liší se především tím, že fixovaný pedofil dítě jako svůj sexuální objekt preferuje a je dětmi přitahován od počátku své pohlavní zralosti, zatímco regredovaný typ původně preferoval osoby dospělé, až později z nějakého důvodu za své sexuální objekty začal volit děti. Obě kategorie je možné dále členit, podrobněji se jimi budu zabývat v následujícím textu.

Regredovaný pedofil⁵⁷

Regredovaný pedofil je osoba původně přitahovaná dospělými sexuálními partnery. Dospělé osoby bývají nahrazeny dětmi z důvodů vnějších okolností. Může jimi být např. neschopnost získat adekvátního sexuálního partnera, rozvod, ztráta sebedůvěry aj. Tento typ pachatele se svého činu většinou dopouští ve stavu deprese či zvýšeného stresu. Většinou svůj čin dopředu neplánuje, mohou ho pronásledovat pocity viny a dojde-li k usmrcení oběti, je to důsledek jeho strachu či paniky.

Tito pachatelé ze sexuologického hlediska netrpí žádnou sexuální deviací, častý je však výskyt jiných poruch osobnosti (např. psychopatií)⁵⁸ a hrozí riziko, že by mohli ke svým sexuálním aktivitám zneužívat i své vlastní děti.

Regredované pedofily můžeme dále dělit do několika dalších podskupin.⁵⁹ jedná se o pachatele situační, morálně narušené, sexuálně nezralé a inadekvátní.

Situační pachatel se svého činu dopouští pod vlivem akutního stresu, jinak žije obvykle nenápadným způsobem života.

Morálně narušený pachatel často trpí psychickými poruchami a jeho osobnost bývá psychopaticky strukturovaná. O zdraví dítěte se nezajímá a nemá problémy použít vůči němu násilí.

---

⁵⁷ PINIZZOTTO, A.,J. Forensic Psychology: Criminal Personality Profiling. Journal of Police Science and Administration, 1984, č. 12, s. 36 a násl.

⁵⁸ ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 186.

⁵⁹ GILLERNOVÁ, J., BOUKALOVÁ, H., a kol., Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 122.

Sexuálně nezralý pachatel se svého činu dopouští v zásadě ze zvědavosti či nudy. Sexuálně experimentuje, dítě považuje za možný prostředek obohacení svých sexuálních zkušeností.

Inadekvátní pachatel se vyznačuje vysokou nejistotou a nízkou inteligencí. Často u něj bývá diagnostikována demence či mentální retardace. Dítěti většinou nepůsobí fyzické zranění a ve svých aktivitách se zaměřuje na hlazení, osahávání a líbání, nikoliv na pohlavní styk.

Fixovaný pedofil⁶⁰

Fixovaný pedofil je pedofilem v užším resp. pravém slova smyslu. Jedná se o osobu s diagnostikovanou sexuální deviací pedofilie.⁶¹ Tato deviace se odráží v celé struktuře jeho osobnosti, která je obdobná jako struktura osobnosti dítěte. Bylo by mylné se domnívat, že všichni fixovaní pedofilové jsou pro děti nebezpeční. Pokud dokáží své sexuální pudy ovládnout, což je velmi časté, bývají nejlepšími učiteli a vychovateli. To samozřejmě platí pouze v případě, že netrpí zároveň jinou poruchou osobnosti, např. sadistickou deviací. Pokud mají vlastní děti, až na výjimky je sexuálně nezneužívají.

Fixovaný pedofil byl od počátku své pohlavní zralosti přitahován výlučně či převážně dětmi, kterážto preference přetrvává po celý jeho život bez ohledu na případné jiné sexuální zkušenosti. Touží být s dětmi v co nejčastějším kontaktu, a to nejen z důvodů sexuálních, ale i proto, že se v jejich přítomnosti cítí dobře.

Fixované pedofily můžeme členit na dvě základní, od sebe zcela odlišné podskupiny. První podskupinou je **fixovaný pedofil svádívého**

---

⁶⁰ PINIZZOTTO, A.,J. Forensic Psychology: Criminal Personality Profiling. Journal of Police Science and Administration, 1984, č. 12, s. 36 a násl.

⁶¹ BRZEK, A. Sexuologie pro právníky. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova – Vydavatelství Karolinum, 1997, s. 36.

ražení.⁶² tento typ v zásadě odpovídá předchozímu popisu. Preferuje děti nejen jako partnery sexuální, ale i sociální. Snaží se s dítětem navázat skutečný milostný vztah, získat jeho lásku a až následně se pokouší o sexuální kontakty. Ty se odehrávají většinou ve formě polibků a doteků, snaha o pohlavní styk či použití násilí jsou zcela výjimečné. Za své konání necítí pocity viny a nebývá schopen navázat plnohodnotné vztahy s dospělými osobami.

Druhou podskupinou je **sadistický pedofil**. S předešlou skupinou ho spojuje pouze pedofilní deviace. Obecné charakteristiky fixovaného pedofila jsou u tohoto typu silně modifikovány až zastřeny přidruženou sadistickou deviací. Zřejmě by bylo tedy vhodnější označovat pachatele tohoto typu spíše jako pedofilního sadistu.⁶³ Právě sadismus je určujícím prvkem jeho chování k dětem. Vybírá si často děti neznámé, které si vyhlédne např. na hřišti, a útočí bez snahy získat si jejich důvěru. Stejně jako ostatním sadistům mu činí potěšení dítě zcela ovládat a týrat, k čemuž používá různé předměty a nástroje. Své činy dopředu plánuje a jedná se o pachatele velmi nebezpečného, jehož jednání končí často usmrcením dítěte. Charakterizovat by jej bylo možné jako asociálního člověka již od dětství nápadného svým zlým a záludným chováním.

Předchozí typologie se vztahuje na pachatele mužského pohlaví, ovšem novější studie ukazují, že až 15 % případů sexuálního zneužívání se dopouštějí ženy.⁶⁴

Typologie pachatelek sexuálního zneužívání není zatím podrobně propracovaná, jako základní členění bývají uváděny následující kategorie:

---

⁶² ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 187 a násl.

⁶³ BRZEK, A. Sexuologie pro právníky. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova – Vydavatelství Karolinum, 1997, s. 38.

⁶⁴ ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 187.

- **pachatelky milenky** – zneužívají děti prepubertálního až pubertálního věku. Svůj vztah k dítěti prožívají jako milenecký, přistupují k němu jako k dospělému rovnocennému partnerovi a předpokládají, že jejich cit je opěťovaný.
- **spolupachatelky** – ženy, které byly přinuceny mužem (obvykle svým partnerem) podílet se na sexuálním zneužívání dětí. Bývají obvykle před činem dlouhodobě sexuálně týrané a na svém partnerovi silně závislé .
- **pachatelky se zátěží** – jedná se o pachatelky, které byly v dětství samy obětmi sexuálního zneužívání. Jejich obětmi bývají často vlastní děti, a to již od velmi útlého věku. Pachatelky svými oběťmi zdatně manipulují a přenášejí na ně vinu. Podle anglické studie z roku 2002 je motivem nutkavá touha reinscenovat zážitky z dětství a otočením rolí získat pocit moci a fyzického uvolnění .⁶⁵

Uvedené typologie pachatelů i pachatelek názorně ukazují mylnost předpokladu, že všichni pachatelé sexuálního zneužívání jsou osoby sexuálně deviantní. Mnohem častější příčinou této delikvence jsou jiné abnormality pachatelovy osobnosti v kombinaci s nepříznivými životními okolnostmi.

---

⁶⁵ ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004, s. 189.

IV. SPECIFIKA A SOUČASNÝ STAV PSYCHOLOGICKÉHO PROFILOVÁNÍ U NÁS A V ZAHRANIČÍ

4.1. Specifika a současný stav psychologického profilování v Německu

Německo patří spolu s Velkou Británií k zemím, které se zřejmě nejvíce zasloužily o rozvinutí metody psychologického profilování na evropském kontinentu. Nejenže metodu psychologického profilování velmi záhy akceptovaly jako velmi užitečný nástroj při vyšetřování některých závažných trestných činů, ale též ji obohatili o nové postupy.

Již v 80. letech započal Kriminologický institut BKA ve Wiesbadenu pracovat na vlastním konceptu případové analýzy.⁶⁶ Velký pokrok v rozvoji psychologického profilování v Německu znamenal zřízení skupiny KKF (*Kriminalistisch–Kriminologische Fallanalyse*) při BKA Wiesbaden v roce 1992. Cílem této skupiny bylo vypracovat samostatnou metodiku analýzy případu a postupu směřujícího k sestavení psychologického profilu pachatele, protože německým odborníkům se metody používané FBI jevily málo transparentní a těžko přenositelné do evropských podmínek.⁶⁷

Hlavními přínosy práce této skupiny bylo rozšíření okruhu trestných činů vhodných pro aplikaci psychologického profilování o trestné činy únos a vydírání (viz kapitola 2.5) a zavedení nové interpretační metody zvané objektivní hermeneutika v rámci tzv. Oevermanova projektu. Tato metoda se osvědčila především při interpretaci výhružných a vyděračských dopisů.

---

⁶⁶ MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In *Information und Recht*. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 139.

⁶⁷ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. *Fallanalyse und Täterprofil*. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 195 a násl.

Základem interpretační metody zvané **objektivní hermeneutika** je snaha odkrýt latentní smysl ukrývající se v textu či jiném projevu pachatele.⁶⁸ Vychází z předpokladu, že veškeré projevy osobnosti jsou smysluplné a tento smysl lze pomocí určitých postupů odkrýt. Základem pro rozluštění skryté smyslové struktury je text. K dosažení výsledku je tedy třeba učinit protokol (*Vertextung*) o všech důkazech, stopách, výpovědích a poznacích, a to ve formě posloupnosti jednání. Pro interpretaci textu se jeví jako nejdůležitější detaily, kterým pachatel nepřikládal váhu a vzhledem k tomu, že je činil nevědomě, se je ani nesnažil zakrýt či změnit. Právě tyto detaily jsou odrazem nejhlubších vrstev pachatelovy osobnosti, jsou pro něj typické a neměnné a mohou tedy např. pomoci identifikovat sérii činů. Tato domněnka vychází z Freudovy teorie podvědomí.

Domnívám se, že odkrývání základních charakteristik osobnosti pomocí interpretace zdánlivě neúčelných projevů chování formulované pomocí objektivní hermeneutiky, je v zásadě totožné s významem teorie signatury, jejímž původcem je FBI. Nicméně pokud odborníci v rámci Oevermannova projektu došli k témuž závěru jako FBI, je zajímavé, že k němu vedla zcela odlišná cesta.

Kromě specifické metody objektivní hermeneutiky používají odborníci z BKA Wiesbaden tzv. **celostní metodu** (*Ganzheitlichkeit*). Jedná se o způsob analýzy případu, který zohledňuje všechny objektivní skutečnosti, teorie a metody, za účelem získání co nejkompexnějšího obrazu daného činu.

Specifickým přínosem německých odborníků bylo zavedení skupinové práce v rámci analýzy případu. Zatímco odborníci-analytici

---

⁶⁸ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 233 a násl.

z řad FBI postupují v zásadě při sestavování psychologického profilu pachatele jako jednotlivci, odborníci BKA dospěli k závěru, že přínosnější je spolupráce skupiny osob, které mohou konfrontací svých stanovisek dospět k objektivnějším závěrům.

Významnou událostí pro rozvoj psychologického profilování v Německu bylo zavedení databáze ViCLAS v roce 1999 a zřízení sekce pro geografické profilování v roce 2000.⁶⁹

Co se struktury kriminální policie v Německu týče, náleží každé spolkové zemi samostatný úřad státní kriminální policie, v jehož pravomoci jsou policejní záležitosti se vztahem k této zemi. V současnosti již všechny úřady kriminální policie založily jednotky OFA – operativní analýzy případu.⁷⁰

Značný význam pro celou SRN má oddělení OFA v Bavorsku.⁷¹ Odborníci OFA Bavorsko mají příslušnost k poskytování podpory odborným služebnám při řešení vražd a sexuálních deliktů pro území celého Bavorska. Oddělení OFA Bavorsko funguje též jako bavorská centrála pro databanku ViCLAS a bývá zapojováno do zvláštních vyšetřovacích komisí pracujících i na případech mimo území Bavorska. V letech 1997 až 2004 zpracovala 85 analýz případů, z nichž ovšem pouze v 52 případech mohl být díky dostatečnému informačnímu základu sestaven profil. Struktura deliktů, jejichž případové analýzy byly zpracovány, je následující: 67 % případů tvořily delikty končící smrtí oběti, 21 % sexuální delikty, 5 % vyhrožování, 4 % žhářství, 2 % týrání zvířat a 1 % tvořily případy pohřešovaných osob. Abychom ovšem získali skutečnou představu o charakteru daných činů, je třeba uvést, že 43 %

---

⁶⁹ MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In Information und Recht. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 139.

⁷⁰ HOFMANOVÁ, J. Trestný čin a možnosti jeho poznání. Kriminalistický sborník, 2004, č. 1, s. 50.

⁷¹ HORN, A. Možnosti a hranice operativní analýzy případu, Kriminalistický sborník, 2004, č. 1, s. 52.

deliktů končících smrtí oběti bylo motivováno sexuálně, tedy se vlastně též jedná o sexuální delikty.

Vzhledem ke stále rostoucímu počtu zpracovávaných analýz případů lze usuzovat, že zájem vyšetřovatelů o tuto metodu ještě poroste a v brzké budoucnosti bude v Německu analýza případů a sestavení profilu pachatele ve vhodných případech běžnou součástí vyšetřování zvláště závažných typů deliktů.

4.2. Specifika a současný stav psychologického profilování v Anglii

S celosvětově významným přínosem pro psychologické profilování pachatele je spjato jméno britského psychologa Davida Cantera z univerzity v Surrey.⁷² Právě on je se svými spolupracovníky autorem teorie zvané **geografické profilování**, která se snaží objasnit souvislost mezi pachatelovým bydlištěm a místy činu a jejíž použití je vhodné při analýze sériových sexuálních či násilných deliktů. Původní verze Canterovy teorie vycházela z předpokladu, že na počátku série útočí pachatel v blízkosti své základny, jíž může být jeho bydliště, zaměstnání či bydliště partnerky. Od tohoto místa udržuje odstup nutný k tomu, aby nebyl poznán známými osobami. Čím více získává pachatel na sebejistotě, tím vzdálenější místa od základny pro své útoky volí. Tato teorie, byť v mnoha případech pravdivá, byla Canterem přepracována a došlo k vytvoření tzv. **kruhové hypotézy** (*Cyrle Hypothesis*). Kruhová hypotéza tvrdí, že pokud lze v rámci série činů definovat dvě od sebe nejvzdálenější místa činu jako koncové body průměru kružnice, bude se bydliště pachatele nalézat pravděpodobně uvnitř tohoto kruhu. Tento předpoklad byl potvrzen studií

---

⁷² PEAD, D. Psychologische Täterprofile. Kriminalistik, 1994, č. 5, s. 335.

Davida Cantera a jeho spolupracovníků, z níž vyplynulo, že ze 45 sériových pachatelů znásilnění bylo u 87 % z nich možné skutečně zjistit jejich bydliště tímto způsobem. Obdobná studie provedená v Hamburku na 55 sexuálně motivovaných vrazích vykazala 73 % úspěšnost Canterovy teorie, zatímco v USA odpovídaly Canterovy předpoklady pouze u 49 % pachatelů, což může být způsobeno větší mobilitou amerických pachatelů.⁷³

Kruhová hypotéza je ještě doplněna **teorií odstupu** (*Range Hypothesis*), podle níž by odstupy mezi jednotlivými místy činu měly odpovídat odstupu míst činu od místa bydliště pachatele.

Další doplňkovou teorií je **koncept mentálních nárazníků**. Tyto nárazníky zkreslují v pachatelově mysli vnímání vzdálenosti tak, že místa ležící za těmito hranicemi považuje za vzdálenější a nedostupnější, než ve skutečnosti jsou. Takovými nárazníky mohou být jevy geografické jako např. řeky, široké ulice, parky, nebo sociální jako např. chudinská čtvrť či čtvrť obývaná určitým etnikem.

Tyto teorie samozřejmě neplatí pro všechny případy, je třeba mít na paměti, že někteří pachatelé si vybírají místa činu podle subjektivního klíče či zcela náhodně. Také oblíbená zábava sadistických pachatelů, tzv. *cruising*, vede ke značnému rozptylu míst činu.

Teorie geografického profilování však není jediným přínosem Davida Cantera a jeho spolupracovníků. Nový pohled na tvorbu profilů sériových pachatelů znásilnění přinesla tzv. **facetová teorie**.⁷⁴ Tato teorie byla vyvinuta na základě studie 27 pachatelů sériových znásilnění a jejich 63 činů. Výsledkem bylo zaznamenání 33 variant chování pachatele během činu rozčleněných do osmi oblastí, jimiž jsou přiblížení se k oběti, způsob kontroly oběti, reakce pachatele na její chování, způsob komunikace s ní,

---

⁷³ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 112.

⁷⁴ Tamtéž, s. 115.

míra násilí, sexuální chování, následné chování pachatele po útoku a vztah s obětí, jehož chce pachatel docílit. U všech 63 činů bylo zjišťováno, která z 33 variant chování se v daném případě vyskytla a která nikoliv. Následně byly tyto varianty v rámci grafického znázornění zaneseny do prostoru jako body, přičemž platí, že čím menší je v tomto diagramu jejich vzájemná vzdálenost, tím vyšší je pravděpodobnost, že se tyto varianty chování vyskytnou společně během jednoho činu.

Facetová teorie má podle mého názoru značný význam především proto, že nabízí alternativu k typologii pachatelů znásilnění a narozdíl od ní nenutí k přílišné polarizaci a schématickému znázornění skutečnosti.

Anglie slouží též jako vzdělávací centrum Evropy v oboru geografické profilování. *National Crime Faculty* v Bramshillu poskytuje od roku 1994 vzdělání odborníkům-analytikům a expertům na geografické profilování.⁷⁵

V Anglii je tvorba psychologického profilu součástí vyšetřování k tomu vhodných závažných deliktů již od 80. let, v letech 1987-1994 bylo zpracováno přes sto psychologických profilů pachatele.

Anglie úzce spolupracuje nejen se státy EU (obzvláště s nizozemskou policií), ale i s odborníky z USA a Ruska, jejichž zájem o psychologické profilování stále stoupá.

Vzhledem ke vzrůstajícímu počtu případů, v nichž je zpracovávána případová analýza a sestavován psychologický profil pachatele, vznikla v Anglii potřeba vyškolit k této činnosti policejní experty a získat nezávislost na pomoci psychologů. V roce 1993 byl na univerzitě v Surrey zahájen studijní program vyšetřovací psychologie (*Investigative Psychology*), který vzbudil velký zájem v policejních kruzích. Cílem tohoto

---

⁷⁵ MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In *Information und Recht*. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 137.

programu je vyškolit vybrané zaměstnance policejních orgánů tak, aby byli sami schopni provést analýzu případu a sestavit psychologický profil pachatele.⁷⁶

Anglie je bezpochyby jedním z nejvýznamnějších center psychologického profilování v Evropě a jeho charakteristickým rysem je především úzké propojení praxe s univerzitním výzkumem a vzděláváním.

4.3. Současný stav a možnosti psychologického profilování v ČR

Česká republika nepatří dosud k zemím, které by přispěly k rozvoji metody psychologického profilování. Ani praktické využití psychologického profilování ve vyšetřovací praxi není příliš časté. V ČR neexistuje specializovaný tým odborníků-analytiků, který by byl součástí policejních jednotek, jako je tomu např. v Německu. Podpora vyšetřování pomocí psychologického profilování se odehrává pomocí jednorázových odborných konzultací, jež poskytuje vyšetřovatelům odborník-psycholog či psychiatr. Orgán činný v trestním řízení vyžádá v rámci přípravného řízení od odborníka odborné vyjádření podle § 105 t.ř., jehož obsahem je psychologický profil neznámého pachatele či psychologické posouzení osoby již známé.

V letech 2004 – 2006 bylo např. Katedrou společenských věd Policejní akademie ČR vyšetřovatelům poskytnuto 13 konzultací týkajících se psychologického profilování pachatele.⁷⁷ Vzhledem ke specifickým podmínkám v ČR, kde dochází k relativně nízkému výskytu trestných činů vhodných k profilování, je konzultační činnost zaměřena spíše na profilování v širším slova smyslu než na profilování na základě analýzy scény deliktu. Např. počet vražd (včetně vražd novorozeného dítěte

---

⁷⁶ PEAD, D. Psychologische Täterprofile. Kriminalistik, 1994, č. 5, s. 336.

⁷⁷ ČÍRTKOVÁ, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. Kriminalistika, 2007, č. 1, s. 11 a násl.

matkou) se v ČR v posledních letech pohybuje kolem 230 ročně.⁷⁸ Většina je motivována interpersonálními konflikty, vraždy sexuálně motivované tvoří přibližně 2 %.⁷⁹

Struktura konzultační činnosti poskytované KSV Policejní akademie ČR odpovídá specifickým potřebám vyšetřovatelů v ČR.⁸⁰ Z výše zmíněných konzultací v letech 2004 – 2006 měla pouze jedna podobu klasického profilování neznámého pachatele (jednalo se o vraždu podnikatele), v sedmi případech se jednalo o profilování neznámého pachatele vyhrožování a vyděračských dopisů na základě forenzní analýzy textu či zvukové nahrávky včetně ohodnocení vážnosti hrozby a analýzy komunikace. Ve třech případech psychologové posuzovali věrohodnost výpovědi svědků a poskytovali doporučení týkající se vyšetřování podezřelých osob. Jedna z konzultací byla zaměřena na posuzování nebezpečnosti mladistvého pachatele a jedna na posouzení motivace v případě dokonané sebevraždy.

Zbyněk Valenta ve svém článku uvádí, že úroveň psychologického profilování v ČR v 90. letech odpovídá stavu v USA 60. let, tj. těsně před rozšířením této metody.⁸¹ Upozorňuje na nedostatečnost nahodilých konzultací a na potřebu vytvořit v rámci policejní organizace tým odborníků. V tomto směru za posledních patnáct let k velké změně nedošlo.

Významným pokrokem je však např. zavedení databáze ViCLAS, v ČR v roce 2001.⁸² Tato databáze umožňuje nejen snadný přístup

---

⁷⁸ GILLERNOVÁ, J., BOUKALOVÁ, H., a kol., Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2006, s. 262.

⁷⁹ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. Kriminologie. 2. přepracované vydání. Praha: Aspi, 2004, s. 286 a násl.

⁸⁰ ČÍRTKOVÁ, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. Kriminalistika, 2007, č. 1, s. 11 a násl.

⁸¹ VALENTA, Z. Psychologické profilování u nás: ano či ne? Československá kriminalistika, 1992, č. 3, s. 263.

⁸² MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In Information und Recht. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 137.

k množství empirických údajů o násilných a sexuálních deliktech, ale též výrazně usnadňuje spolupráci s ostatními zeměmi, které ji používají. V současnosti se jedná např. o USA, Kanadu, Austrálii, Velkou Británii, Nizozemí, Rakousko či Portugalsko.⁸³ V Evropě je spolupráce zemí užívajících databázi ViCLAS ještě prohloubena vytvořením volného sdružení skupiny behaviorálních analytiků a uživatelů ViCLAS v Evropě (*European ViCLAS Users and Behavioural Analysts Group, EVUBAG*).⁸⁴ Tato skupina slouží k vzájemné výměně informací a rad, dvakrát ročně pořádá pracovní setkání a jednou za dva až tři roky mezinárodní konference. ČR je jejím členem a jako první ze zemí bývalého východního bloku získala svého garanta, jímž je skupina OFA Bundeskriminalamt Wiesbaden. Tento garant podporuje rozvoj analýzy případu a psychologického profilování v ČR, a to jak radami a informacemi, tak i materiálně. V roce 2002 ČR obdržela od německé strany počítačové a další vybavení. Téhož roku byla ČR hostitelem mezinárodní konference EVUBAG.

Vzhledem k relativně nízké násilné a sexuální kriminalitě v ČR je podle mého názoru sporné, zda má význam vytvářet trvalý specializovaný tým odborníků-analytiků. Naopak spolupráci v rámci Evropy, zvláště EU, bude jistě vhodné intenzivně rozvíjet. V souvislosti s otevřením hranic v rámci EU se zvyšuje riziko přeshraniční činnosti především sériových pachatelů závažných trestných činů a úzká spolupráce států je nezbytným předpokladem úspěšného vyřešení takových případů. Pravděpodobně by tedy bylo na místě uvažovat o vytvoření celoevropského týmu expertů se zaměřením na analýzu sériových činů, v němž by ČR mohla mít své zastoupení.

---

⁸³ HORN, A. Možnosti a hranice operativní analýzy případu, *Kriminalistický sborník*, 2004, č. 1, s. 56.

⁸⁴ HOFMANOVÁ, J. Trestný čin a možnosti jeho poznání. *Kriminalistický sborník*, 2004, č. 1, s. 50.

IV. ZÁVĚR

Psychologické profilování pachatele patří mezi moderní metody vyšetřování závažných trestných činů. Od předchozího intuitivního přístupu k odhadu pachatelovy osobnosti se liší především tím, že se opírá o empirické i teoretické studie a odehrává se v rámci standardizovaných postupů.

Jádrem oblasti psychologické profilování pachatele je vytvoření profilu neznámého pachatele na základě analýzy scény deliktu. Jedná se o proces velmi časově a informačně náročný, který nemá nic společného s představou tvůrců populární literatury a filmů o jasnozřivém psychologovi, který při prvním pohledu na mrtvolu přesně popíše osobnost jejího vraha.

Ne každý trestný čin poskytuje dostatečný důkazní materiál k sestavení psychologického profilu pachatele a k psychologickému profilování jsou vhodné jen ty druhy deliktů, v nichž se co možná nejvíce odráží pachatelova osobnost.

Je důležité zdůraznit, že psychologické profilování je pouze jedním z nástrojů v rámci vyšetřování. Odborník-analytik poskytuje vyšetřovatelům svou odbornou pomoc, není však tím, kdo případ sám řeší. Pokud by došlo k zanedbání ostatních vyšetřovacích metod, bylo by nemožné vyřešit případ pouze na základě psychologického profilu pachatele. Dále je nutné si uvědomit, že psychologické profilování je v podstatě metodou aplikované psychologie a stejně jako všechny společenskovědní obory pracuje pouze s pravděpodobností. Výpovědi o pachatelově osobnosti obsažené v psychologickém profilu by vyšetřovatelé neměli s ohledem na tuto skutečnost přijímat jako nezvratné pravdy.

Psychologické profilování není rozhodně žádným zázračným nástrojem, který dovede vyšetřovatele přímo k pachateli. Procento případů, v nichž psychologický profil vede přímo k identifikaci pachatele, je velmi nízké. Skutečným smyslem psychologického profilování však není odhalení konkrétního pachatele, ale zaměření vyšetřování správným směrem. Odborník-analytik svou prací odkrývá vyšetřovatelům nové pohledy na daný čin, poukazuje na možné motivy, zaměřuje pozornost na určitý typ podezřelých osob. Je-li psychologické profilování chápáno tímto správným způsobem, může být významnou pomocí při vyšetřování vhodných trestných činů.

Kromě výše zmíněného psychologického profilování v užším slova smyslu pod pojem psychologické profilování také např. tvorba psychologického profilu na základě analýzy textu, posuzování vážnosti hrozby, vypracování vhodné proaktivní či výslechové strategie. Tyto oblasti, ač nejsou tak mediálně známé, tvoří především v Evropě podstatnou část práce odborníků-analytiků.

Psychologické profilování pachatele ve všech jeho podobách je postupem vědecky podloženým a velice náročným . Dosud aktuální spor, zda se jedná o umění či vědu, zřejmě bude časem rozhodnut ve prospěch řešení, že se jedná o vědu, která však nevede k cíli bez určité dávky umění či intuice osoby, která ji aplikuje. Přestože je v současné době psychologické profilování významně podporováno existencí empirických databází již vyřešených případů i mnohými počítačovými programy, stále se potvrzuje, že osobní zkušenost a intuice odborníka-analytika je pro úspěšné sestavení psychologického profilu zcela nezbytná.

Psychologické profilování pachatele je stále mladým vyvíjejícím se oborem. V současné době dochází k jeho rozvoji především v zemi jeho původu, v USA a na evropském kontinentu v Anglii a Německu, kde

získává nové formy a podoby. Velmi úspěšně se rozvíjí spolupráce v rámci evropských zemí i celého světa, k čemuž dopomáhá zavedení databáze empirických údajů ViCLAS. Spolupráce s evropskými zeměmi, a především s Německem, snad v budoucnu přispěje k hlubšímu teoretickému zakotvení i praktickému užívání psychologického profilování v našich podmínkách.

Teorie, na níž je psychologické profilování založeno, podléhají stejně jako sociální realita změnám. Je proto nutné je stále ověřovat, vytvářet nové a nepřenášet automaticky teorie platné v jedné kultuře na jinou, aniž by došlo k jejich potvrzení.

V současné době jsou zřejmé ve vývoji psychologického profilování dva trendy – prvním je uvědomování si omezenosti možností tohoto postupu, druhým pak rozšiřování forem jeho užití. Tyto dva zdánlivě protichůdně směry vedou k významnému cíli, jímž je jasné vymezení oblasti vhodné pro aplikaci psychologického profilování, zbavení se nerealistických představ o jeho možnostech a v rámci jeho možností skutečných plně využít veškerý jeho potenciál.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BRZEK, A. Sexuologie pro právníky. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Vydavatelství Karolinum, 1997

CÍSAŘOVÁ, D., a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Linde, a.s., 2006

ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004

ČÍRTKOVÁ, L. Současné trendy v kriminalistické psychologii. Kriminalistika, 2007, č. 1, s. 9-19

DOUGLAS, J., OLSHAKER, M. Lovec duší. 1. vydání. Frýdek-Místek: ALLPRESS s.r.o., 1997

FÜLLGRABE, U. Psychologische Täterprofile. Kriminalistik, 1993, č. 5, s. 297-305

GILLERNOVÁ, J., BOUKALOVÁ, H., a kol., Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2006

HAZELWOOD, R., DOUGLAS, J. The Lust Murderer. FBI Law Enforcement Bulletin, 1980, April, s. 18-22

HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000

HOFMANOVÁ, J. Trestný čin a možnosti jeho poznání. Kriminalistický sborník, 2004, č. 1, s. 47-51

HORN, A. Možnosti a hranice operativní analýzy případu, Kriminalistický sborník, 2004, č. 1, s. 52-56

KROLL, O., SCHWARTZ, U. Die kriminalistische Fallanalyse. Kriminalistik, 2001, č. 2, s. 143-146

MEYER, C. B. Das Täterprofil aus interdisziplinärer Sicht, unter besonderer Berücksichtigung des Strafprozessrechts. In Information und

Recht. Uspoř. Cottier, M., Rüetschi, D., Sahlfeld, K. Basel 2002, s. 135-172

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., a kol. Kriminologie. 2. přepracované vydání. Praha: Aspi, 2004

PAVLOVSKÝ, P. Soudní psychiatrie pro právníky. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2001

PEAD, D. Psychologische Täterprofile. Kriminalistik, 1994, č. 5, s. 335-336

PINIZZOTTO, A.,J. Forensic Psychology: Criminal Personality Profiling. Journal of Police Science and Administration, 1984, č. 12, s. 32-40

PORTER, B. Mind Hunters. Psychology Today, 1983, č. 4, s. 44-45

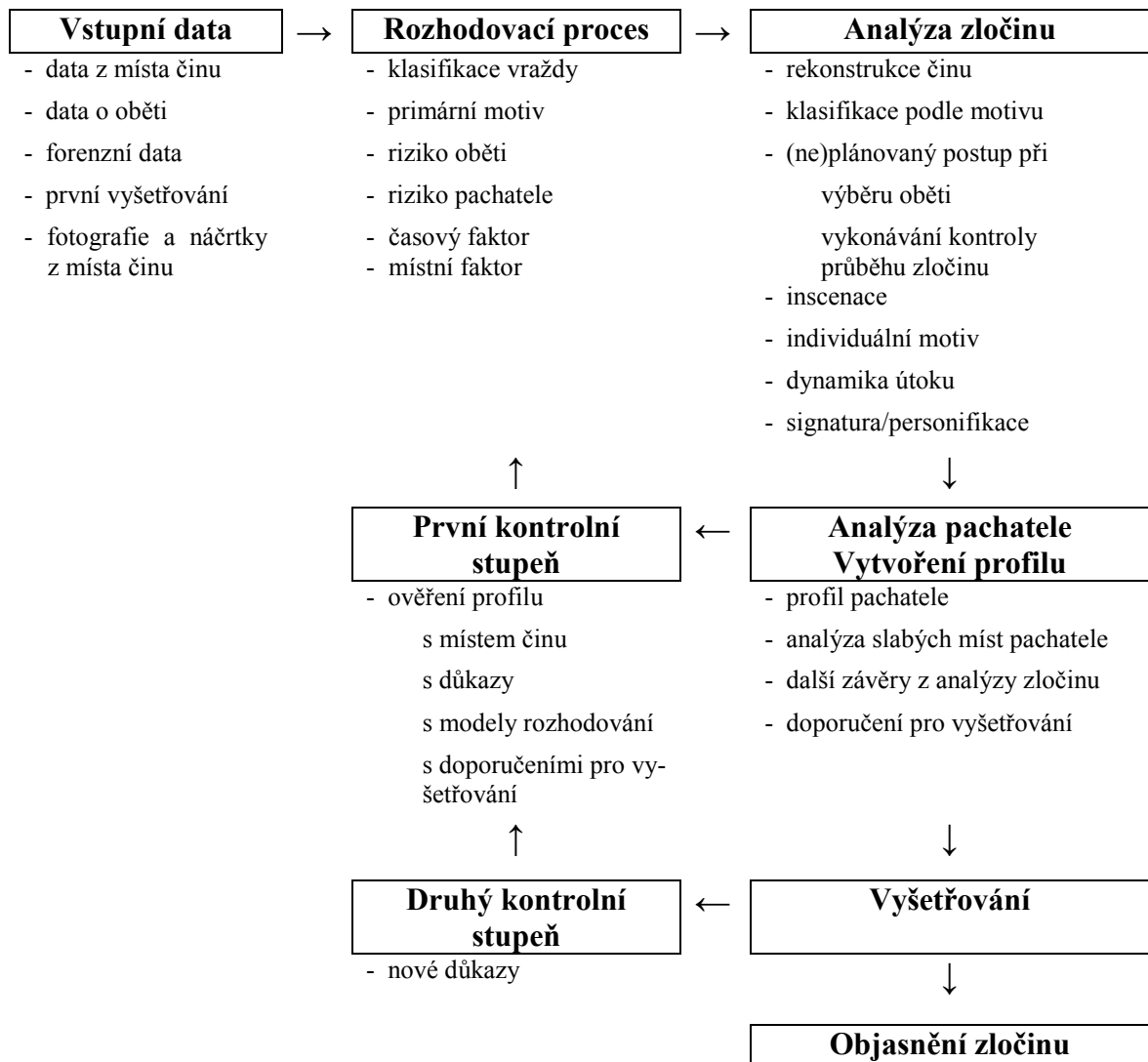
VALENTA, Z. Psychologické profilování u nás: ano či ne? Československá kriminalistika, 1992, č. 3, s. 262-265

PŘÍLOHY

Seznam tabulek

- Tabulka č. 1. Průběh analýzy činu; schéma podle modelu FBI (podle HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 162)
- Tabulka č. 2. Klasifikace vražd podle počtu obětí, míst a událostí (podle HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 164)
- Tabulka č. 3. Mind Maps (podle KROLL, O., SCHWARTZ, U. Die kriminalistische Fallanalyse. Kriminalistik, 2001, č. 2, s. 145)
- Tabulka č. 4. Moderační tabulka (podle KROLL, O., SCHWARTZ, U. Die kriminalistische Fallanalyse. Kriminalistik, 2001, č. 2, s. 145)
- Tabulka č. 5. Charakteristika průběhu činu (podle HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 141)
- Tabulka č. 6. Charakteristika místa a průběhu činu (podle HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 141)
- Tabulka č. 7. Charakteristika osobnosti a životního stylu I (podle HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 142)
- Tabulka č. 8. Charakteristika osobnosti a životního stylu II (podle HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 142)

Tabulka č. 1. Průběh analýzy činu; schéma podle modelu FBI⁸⁵

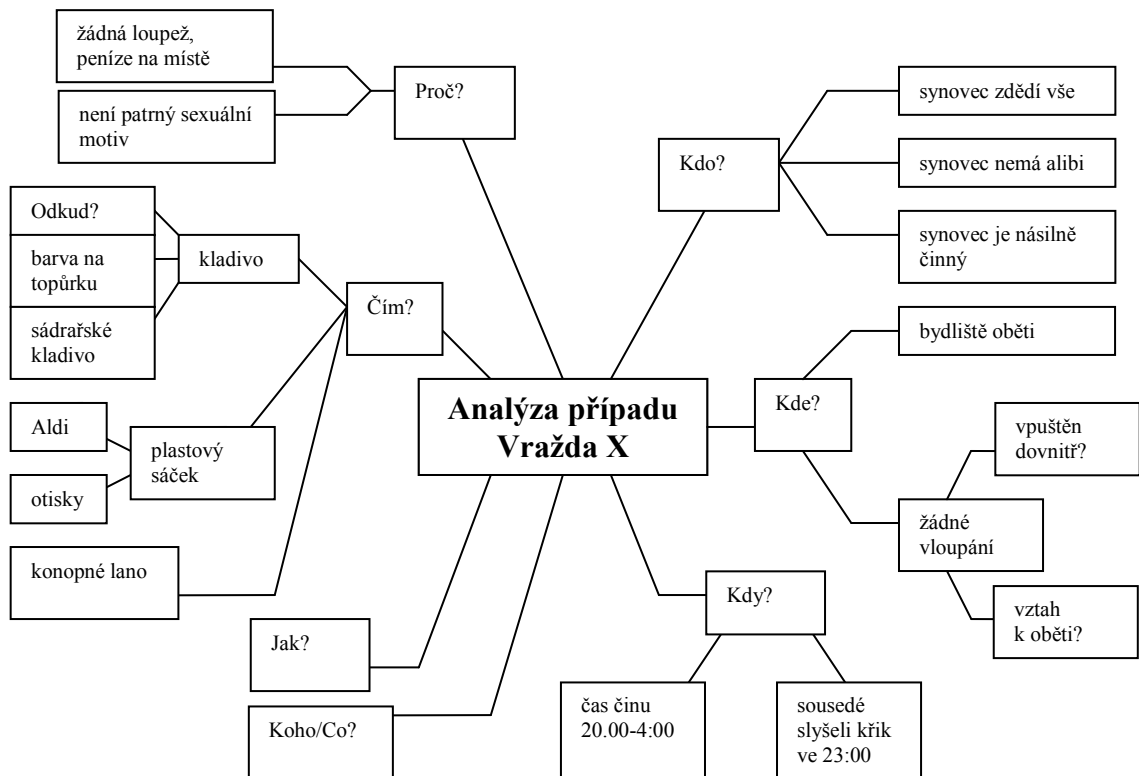
Tabulka č. 2. Klasifikace vražd podle počtu obětí, míst a událostí⁸⁶

	jednodu- chá	dvojnáso- bná	trojnásob- ná	masové vraždění	vraždění v amoku	sériová vražda
Počet obětí	1	2	1	4+	2+	3+
Počet událostí	1	1	1	1	1	3+
Počet míst	1	1	1	1	1	3+
Období ochladnutí	–	–	–	–	není	je

⁸⁵ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 162.

⁸⁶ Tamtéž, s. 164.

Tabulka č. 3. Mind Maps⁸⁷

Tabulka č. 4. Moderační tabulka⁸⁸

Kdo?	Kde?	Kdy?	Koho? Co?	Jak?	Čím?	Proč?
synovec zdědí vše	bydliště oběti	čas 20:00 - 24:00			kladivo	žádná loupež
synovec - žádné alibi	stopy vloupání: 0	křik ve 23:00			igelitová taška z Aldi	žádný sexuální delikt
synovec = násilná činnost					konopné lano	
					barva na kladivu	

⁸⁷ KROLL, O., SCHWARTZ, U. Die kriminalistische Fallanalyse. Kriminalistik, 2001, č. 2, s. 145.

⁸⁸ KROLL, O., SCHWARTZ, U. Die kriminalistische Fallanalyse. Kriminalistik, 2001, č. 2, s. 145.

Tabulka č. 5. Charakteristika průběhu činu⁸⁹

Typický způsob chování organizovaného pachatele	Četnost znaků	
	<i>organizovaný pachatel</i>	<i>neorganizovaný pachatel</i>
plánuje čin	86 %	44 %
používá pouta a pod.	49 %	10 %
používá dopravní prostředek	85 %	62 %
sexuální chování na žijící oběti	64 %	24 %

Tabulka č. 6. Charakteristika místa a průběhu činu⁹⁰

Typický způsob chování neorganizovaného pachatele	Četnost znaků	
	<i>organizovaný pachatel</i>	<i>neorganizovaný pachatel</i>
zanechává zbraň na místě činu	19 %	69 %
aranžování těla oběti	22 %	55 %
sexuální chování na mrtvé oběti	34 %	74 %
depersonalizace oběti	8 %	32 %

Tabulka č. 7. Charakteristika osobnosti a životního stylu I⁹¹

Typická charakteristika organizovaného pachatele	Četnost znaků	
	<i>organizovaný pachatel</i>	<i>neorganizovaný pachatel</i>
kvalifikované zaměstnání	50 %	0 %
změna bydliště po činu	11 %	0 %
změna zaměstnání po činu	8 %	0 %
sleduje vyšetřování v médiích	51 %	24 %

Tabulka č. 8. Charakteristika osobnosti a životního stylu II⁹²

Typický způsob chování neorganizovaného pachatele	Četnost znaků	
	<i>organizovaný pachatel</i>	<i>neorganizovaný pachatel</i>
nepravidelné zaměstnání otce	12 %	45 %
sexuální poruchy	12 %	62 %
osamocený život	33 %	62 %
znalost oběti	14 %	47 %

⁸⁹ HOFFMANN, J., MUSOLFF, C. Fallanalyse und Täterprofil. 1. vydání. Bundeskriminalamt Wiesbaden, 2000, s. 141.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž, s. 142.

⁹² Tamtéž.

SUMMARY

Psychological Profiling

Klíčová slova (key words): scéna deliktu (*crime scene*), pachatel (*offender*), profil (*profil*)

In my thesis I tried to make a entire view on the problematic of psychological profiling. It is a new method of investigation developed in the 70's in the USA by FBI experts.

In substance, this method consists in the analysis of the unknown offender's behaviour with purpose to make conclusions about his personality. The source from which the profiling experts gain their knowlage about the offender's behaviour and personality is the crime scene or text analysis. The basis for creation of the psychological profil is always a thorough case analysis.

Not all types of crimes are suitable for using prychological profiling. It's useful to support investigation especially in cases of sexual motivated murders, multiple rapes, child molesting, bomb attacks and kidnapping. The rule obtains that the more bizzare the crime scene is, the more succesful the profil deduced can be.

For each type of crime suitable for using psychological profiling are developed special offender typologies. One of the most important is the typology of sexual motivated murderers dividing them into two groups called organized and disorganized.

The psychological profil itself contains information about the offender's sex, age, rase, marital status, aducation, career, sexual experiences, social abilities etc.

The goal of creating a psychological profil is not to identify one specific person, but to focus the investigation on the right way and to limit the circle of suspicious persons.

The psychological profiling can be also used when a prediction of behaviour of already known offender is needed. Profiling experts can be helpful for example by creating the strategy of interrogation, by making risk assessment by threats of any kind and in situations when hostges are in danger.

Today there are two other important centers of psychological profiling except the USA. It is England and Germany. Germany experts extended the use of psychological profiling on new types of crime-kidnapping and blackmailing, in England was developed a very useful method called geographical profiling.

The trend in today's psychological profiling is to extend cooperation between european and also other states with help of the ViCLAS system. The purpose is to fight against border-crossing criminality by means of changing experiences and using wide gamut of empiric dates.